

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Bakalaura studiju programma “Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs”

ILONA STRICKA

1,5- 3 GADUS VECU BĒRNU RUNAS AKTIVIZĒŠANA PEDAGOĢISKAJĀ PROCESĀ-ROTAĻĀS

Bakalaura darbs

Darba vadītājs
Docētājs

Akadēmiskais amats

Dr.paed

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Inga Stangaine

Vārds, uzvārds

Paraksts

CĒSIS 2021

Anotācija

Darba nosaukums: 1,5 – 3 gadus vecu bērnu runas aktivizēšana pedagoģiskajā procesā-rotalā.

Darba autore: Ilona Stricka.

Darba zinātniskais vadītājs: Docente, Dr.paed. Inga Stangaine.

Pētījuma mērķis: Praktiski izzināt, kas sekmē jaunākā vecumposma bērnu runas attīstību pedagoģiskajā procesā-rotalā.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru par bērnu runas aktivizēšanu pedagoģiskajā procesā
2. Raksturot 2 -3 gadīgu bērnu attīstības likumsakarības
3. Organizēt pedagoģisko procesu, kas sekmē runas attīstības aktivizēšanos.
4. Praktiski izzināt rotaļas izmantošanas iespējas bērnu runas aktivizēšanā.
5. Analizēt pētījumā gūtos rezultātus un analizēt tos

Darbs sastāv no ievada, 2 daļām, literatūras un avotu saraksta, pielikuma.

Darba pirmajā nodaļā autore izpētījusi runas un valodas jēdziena skaidrojums dažādu pedagogu teorētiskajās atziņās, psiholoģijā un zinātniskajā literatūrā, kā arī runas un valodas attīstības galvenos uzdevumus pirmsskolā. Rotaļu jēdziena raksturojumu zinātniskajā literatūrā un bērnu no 1,5-3 gadu vecuma attīstības raksturojumu.

Otrajā daļā autore veic pētījumu ar jaunākā pirmsskolas vecuma bērniem, 8 bērnu ietvaros, novēro to runas un valodas attīstību pedagoģiskajā procesā rotālās un runas sekmēšanu tajās balstoties uz teorijā iegūtajām zinātniskajām atziņām no pedagoģijas un psiholoģijas izmantotās literatūras.

Atslēgas vārdi: runa, valoda, runas aktivizēšana, jaunākā pirmsskolas vecuma bērns, rotaļa, pedagoģija.

Darba apjoms ir 52 lpp., tajā iekļautas 2 tabulas, 6 attēli un 9 pielikumi,1 diagramma, darbā izmantoti 53 literatūras avoti.

Annotation

Title of work: Activation of speech by children aged 1.5-3 in pedagogical process playing.
Author of the work: Ilona Stricka. Scientific head of Work: Docent, Dr. Ped. Inga Stangaine. The aim of the study is to explore in practical terms what contributes to the development of childhood speech in the teaching process.

Study tasks:

1. Analyze theoretical literature on activating children's speech in the pedagogical process;
2. Describe the relationship between the development of 2-3-year-olds;
3. Organise a pedagogical process that contributes to the activation of speech;
4. In practical terms, explore the possibilities of playing in activating children's speech;
5. Analyze and analyze the results of the study.

The work consists of an input, two parts, a list of literature and sources, and attachment.

In the first selection of work, the author studied the interpretation of the concept of speech and language in the theoretical knowledge, psychology and scientific literature of the various educators, as well as the main tasks of speech and language development in preschool.

The description of the concept of play in scientific literature and the development of children aged 1.5-3.

The second part, the author is conducting a study of children of the youngest age, 8 children, observing the development of their speech and language in the teaching process in play and promoting speech basis of scientific knowledge from the literature used in pedagogies and psychology.

Key words: speech, language, speech activation, youngest child of pre-school age, play, pedagogy.

The amount of work is 52 pages, including 2 tables, 6 pictures and 9 attachments, 1 chart, 53 sources of literature.

Satura rādītājs

Ievads	5
1.Runas un valodas jēdziena skaidrojums dažādu pedagogu teorētiskajās atziņās	7
1.1. Runa un valoda, tās formas un veidi	7
1.2. Runas un valodas attīstības uzdevumi pirmsskolā.....	12
1.3. 1,5 – 3 gadīgu bērnu attīstības raksturojums	14
1.4. Rotaļa - pedagoģiskais process bērnu runas aktivizēšanā.....	18
2.Runas un valodas attīstības izpēte 1,5-3 gadus vecu bērnu pedagoģiskajā procesā- rotalās	28
2.1. Pētījuma metodoloģiskais raksturojums	28
2.2. Procesa dalībnieku raksturojums	31
2.3. Pētījuma procesa norises apraksts un analīze	38
Secinājumi	52
Ieteikumi bērnu runas aktivizēšanai	53
Izmantotā literatūra un citi informācijas avoti	54
Pielikumi	57

Ievads

Bērna otrais dzīves gads ir vissvarīgākais posms bērna valodas attīstībā, kura periodā ir jāpievērš liela uzmanība bērna valodas un runas attīstībai. Bērna runu tieši vai netieši attīstām visu laiku, kas notiek rotaļās, darbībās ar priekšmetiem, kustībās, sadzīves situācijās, visas dienas garumā.

Bērni dienu no dienas ir kopā ar pieaugušo, kura svarīgākais uzdevums ir pievērt uzmanību lietām, darbībām, situācijām, kas bērnam paliek atmiņā, lietām, uz kurām bērns reaģē ar lielāku uzmanību, interesi. Liela nozīme ir sarunām, kopīgām rotaļām, kuru laikā mazs bērns gūst zināšanas.

Ja bērns rotaļājas, aktīvi kustas, radoši darbojas, tātad viņš mācās. Svarīga ir bērna interese un aizrautība. Pieaugušo uzdevums ir novērot bērna darbības un atbalstīt, palīdzēt izvēlēties vietu un sagādāt materiālus, jautāt un ieinteresēti pārrunāt bērna darbības un domāšanas gaitu. Jāatceras, ka bērns visu laiku novēro pieaugušo, atdarina pieaugušā darbības savā rotaļā, tāpēc pieaugušais ar savu darbību māca vairāk, nekā cenšoties kaut ko tieši "iemācīt". Svarīga ir pieaugušo piedalīšanās bērna rotaļās kā līdzvērtīgam dalībniekam. Pieaugušais nosaka robežas, lai bērns varētu droši un brīvi rotaļāties (Bērns mācās rotaļājoties, skola2030, 2020).

Svarīgas ir ne tikai praktiska darbošanās telpās, bet arī pastaigu laikā, kad lietas, parādības ir reālas un dabā redzamas, kas ne mazāk pievērš bērna uzmanību un paliek bērna atmiņā, kas ir viens no domāšanas attīstības veidiem, kas savā ziņā veido runu. Runa un domāšana attīstās kopā ar pārējiem kognitīvajiem procesiem. Tāpēc ir svarīgi mērķtiecīgi organizēt praktisku darbošanos, vērošanu, klausīšanos, kas sekmē pilnvērtīgu runas attīstību.

Bērniem no 1, 5 gadi- 3 gadiem ir svarīgi iemācīties darboties ar priekšmetiem-rotāļlietām. Svarīgi, lai pieaugušais vadītu rotaļu tā, lai bērns varētu ne tikai aplūkot rotāļlietas, tās redzēt, bet tās aptaustīt, sataustīt, sajūst, turēt rokā, bet darboties ar tām praktiski, un pats galvenais **sarunāties un demonstrēt!**

Šajā vecumā bērnam jāierāda pareizais ceļš kā ar konkrētām rotāļlietām darboties, jo darbojoties ar tām, bērns dzird vārdus, dzird pieaugušā teikto, atdarina viņa sacīto, mācās nosaukt rotāļlietas vārdā, kas ir runas pats pamats, veidojas pasīvais vārdu krājums, kas pēcāk pāriet aktīvā vārdu krājumā.

Nenoliedzami, ka runas attīstību sekmē bērna spēja atdarināt dzirdēto, vēroto, runāto. Atdarināšana īpaši izpaužas radošajās rotaļās, bērnam atdarinot pieaugušos, vienaudžus. (Freibergera, Dzintere, Augstkalne, 2009, 109).

Pirmsskolas vecumā bērna galvenās darbības ir spēle un rotaļa, manipulācijas ar priekšmetiem bērnu iesaistei rotaļās un spēlēs. No divu gadu vecuma bērns sāk apzināties savas

spējas, sāk attīstīties viņa pašapziņa. Šajā vecumā bērns, iepazīstot apkārtējo vidi, uztver to, kas piesaista viņa uzmanību. Bērnā nav izpratnes par nākotni vai pagātņi, viņš spēj emocionāli reaģēt tikai uz to, ko uztver tieši tajā brīdī. Bērns pats vēl nespēj kontrolēt savas vēlmes, tās ir nenoturīgas, viegli pārejošas (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai, 2016).

Jaunākajā bērnu vecumposmā dominē bērna egocentriskā runa, ko bērns vērs pats uz sevi, tā atkārtojot skaņas, vārdus un veidojot monoloģisko runu.

Bērna vārdu krājums atkarīgs no viņa uztveres, domāšanas, atmiņas, interesēm, tāpēc svarīgi ir attīstīt runas procesu ar pareizu un bagātu pieaugušā runu.

Darbojoties ar bērna runas attīstīšanu, vienlaikus jāattīsta viņa izziņas procesi-uzmanība, domāšana, atmiņa, uztvere kā arī saskarsme rotaļās. Tāpēc rotaļu darbība ir galvenais veids intelektuālo un kognitīvo psihes procesu attīstībai.

“Pieaugušais sadarbojas ar bērniem, runājot ar viņiem-nododot informāciju, kuru bērns mācās realizēt. Pieaugušie, runājot ar bērniem, parasti izmanto īpašu runas formu. Viņi runā lēni, īpaši uzsverot un pārspīlējot atsevišķas skaņas” (*Izglītības iniciatīvu centrs*, 2001., 20).

Pētījuma mērķis: Praktiski izzināt, kas sekmē jaunākā vecumposma bērnu runas attīstību pedagoģiskajā procesā-rotāļā;

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru par bērnu runas aktivizēšanu pedagoģiskajā procesā;
2. Raksturot 2 -3 gadīgu bērnu attīstības likumsakarības;
3. Organizēt pedagoģisko procesu, kas sekmē runas attīstības aktivizēšanos;
4. Praktiski izzināt rotaļas izmantošanas iespējas bērnu runas aktivizēšanā;
5. Analizēt pētījumā gūtos rezultātus un analizēt tos;

Hipotēze: Pirmsskolas vecuma bērna runas attīstība notiek sekmīgāk, ja pedagoģiskajā procesā bērns tiek iesaistīts daudzveidīgās rotaļnodarbībās, kurās tiek izmantoti īsi literārie darbi, rotaļas jauno vārdu aktivizēšanai.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskā metode

- pedagoģiskā, psiholoģiskās literatūras analīze;

2. Empīriskā metode

- pedagoģiskais novērojums (pētījumā sākumā un pētījuma beigās);
- pedagoģiskā procesa analīze

Pētījuma bāze: Pirmsskolas izglītības iestāde X (Pētījumā piedalās 8 pirmsskolas vecuma bērni no 1,5- 2,5 gadiem)

1. Runas un valodas jēdziena skaidrojums dažādu pedagogu teorētiskajās atziņās

1.1. Runa un valoda, tās formas un veidi

Runa ir vēsturiski izveidojusies cilvēku saskarsmes forma ar valodas starpniecību, tā īstenojas pēc valodas likumiem. Bērns pirmsskolas vecumā neapzināti, balstoties uz atdarināšanu, apgūst dzimtās valodas vārdu krājumu, skaņu izrunu un gramatiku. Tas notiek dabiski, viegli un brīvi, tas notiek rotaļās, spēlēs, saskarsmē ar pieaugušajiem, ar bērniem, ar pasauli kopumā (Freiberga, Dzintere, Augstkalne, 2009, 8).

Runas pamatvienība ir vārds, kas pilda vairākas funkcijas:

- vārds apzīmē kādu priekšmetu, norāda uz to, izsauc apziņā tā tēlu;
- vārds dod iespēju analizēt priekšmetus, ieraudzīt to būtiskās pazīmes, iekļaut tos tajā vai citā priekšmetu grupā, tādējādi kļūstot par **abstrakcijas** un **vispārināšanas** līdzekli, kas ļauj atspoguļot dziļākās, ārēji neredzamās priekšmetu īpašības un savstarpējās sakarības (Vorobjovs, 2000, 97).

Abstrakcija- izziņas procesā iedomāta nošķiršanās no aplūkojamās parādības vai problēmas maznozīmīgiem jutekliskiem un tēlainiem aspektiem, lai izceltu, akcentētu tās būtību raksturojošās īpašības (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 5).

Vispārināšana- domāšanas operācija, kas paredz pieredzes apkopošanu, ko iedala:

- Empīriskā-objektu vai notikumu apvienošana, pamatojoties uz to ārējām īpatnībām;
- Teorētiskā- objektu vai notikumu apvienošana, pamatojoties uz to iekšējām likumsakarībām (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 153).

Vārds vispārina apkārtējās pasaules priekšmetus, parādības, darbības un to būtiskās pazīmes, kas kļūst par **jēdzienu**.

Pedagoģija terminu skaidrojošajā vārdnīcā **runa** tiek definēta kā runāšana, teksta veidošana, domu izteikšana saziņas procesā. Tā ir vēsturiski izveidojusies saziņas forma, kuras līdzeklis ir valoda (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 150).

Runa – cilvēku materiālās, pārveidojošās darbības procesā vēsturiski izveidojies specifisks sazināšanās veids, ko īsteno ar valodas palīdzību. Runa ir galvenais domāšanas mehānisms (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 281).

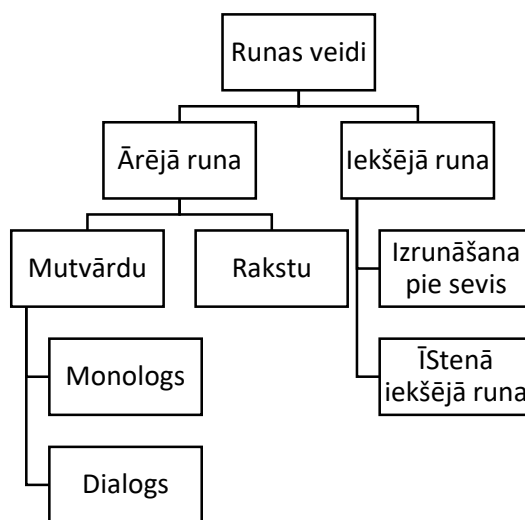
Runas galvenā funkcija ir informācijas nodošana vai vispārināšana. Runai ir divi galvenie procesi:

- Ekspresija;
- Impresija (Vorobjovs, 2000, 97).

Ekspresija – domas ietērpšana valodā un tās novadīšana līdz sarunu biedram.

Impresija-saņemtās informācijas uztvere, tās analīze.

Bērnā vispirms rodas ārējā dialogiskā runa, pēc tam – ārējā monoloģiskā runa, tas ir, runāšana pie sevis vai iekšējā runa, un tad veidojas rakstu runa (Vorobjovs, 2000, 98). Runas veidus var apskatīt 1. attēlā.

1.attēls. Runas veidi (Vorobjovs, 2000, 98)

Par valodu sauc vārdu kopumu, kas veido vārdu uzbūves un saskaņošanas likumus un noteikumus. Valoda kā sistēma realizējas runā. Runas un valodas attīstībā nozīmīga ir runas un citu psihisko funkciju savstarpēju mijiedarbība (Miltiņa, 2005, 36).

Bērna pieredze pieaug un attīstās viņa spējas vispārināt un atšķirt. Svarīgi, lai bērnam ir daudzveidīga pieredze, ko atainot rotaļu procesā, kas balstās uz psihiskiem izziņas procesiem. Psihiskie izziņas procesi ir:

- sajūtas,
- uztvere,
- iztēle,
- domāšana,
- atmiņa,
- runa.

Ar runas starpniecību uztvere iegūst vispāriņošu raksturu, attīstās atmiņa, realizējas domāšanas operācijas: analīze, sintēze, salīdzināšana (Miltiņa, 2005, 37).

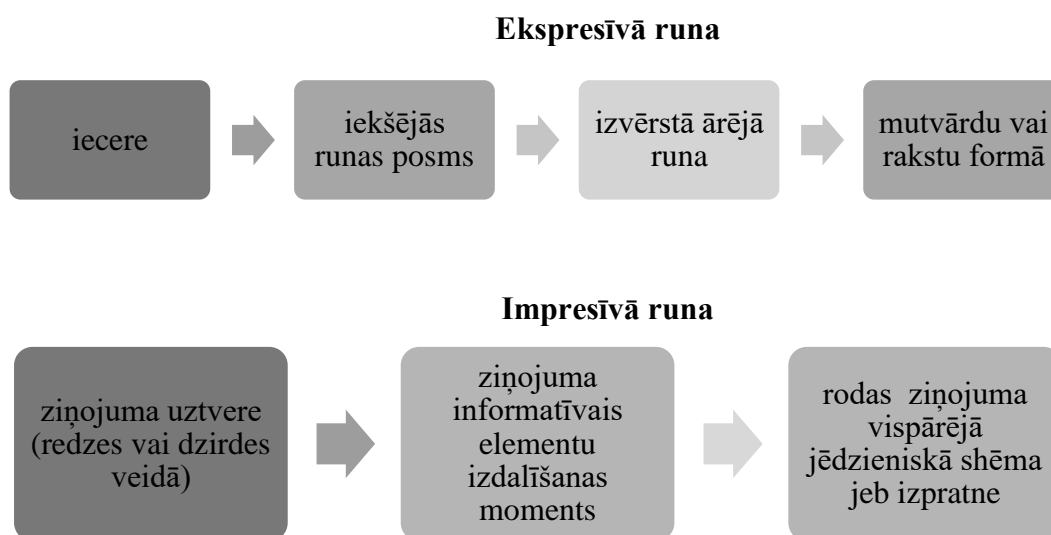
I.Miltiņa akcentē, ka “ mūsdienu psiholoģijā izdala divus patstāvīgus runas veidus:

- ekspresīvā runa;
- impresīvā runa.

Ekspresīvā runa- izteikšanās process ar valodas starpniecību. Tās sākums-iecere, tad seko iekšējās runas posms, kas pāriet izvērstajā ārējā runā-mutvārdu vai rakstu formā.

Impresīvā runa- runas izteikuma uztveres un izprašanas process. Tā sākas ar runas ziņojuma uztveri redzes vai dzirdes veidā, tam seko ziņojuma uztveri redzes vai dzirdes veidā, tam seko ziņojuma informatīvo elementu izdalīšanas moments un noslēgumā iekšējā runā rodas ziņojuma vispārējā jēdzieniskā shēma, tas ir, tā izpratne (Miltiņa, 2005, 12).

Tā tad, ja autore šādi iedala runas veidus, tad no tā varam veidot shēmu, kā tā strādā, veidojas (skatīt, 2 attēls).

2.attēls. Mūsdienu psiholoģijā patstāvīgie runas veidi (Pēc. I.Miltiņas)

No shēmas vadoties, var secināt, ka gan ekspresīvā gan impresīvā runa ir ārējā runa.

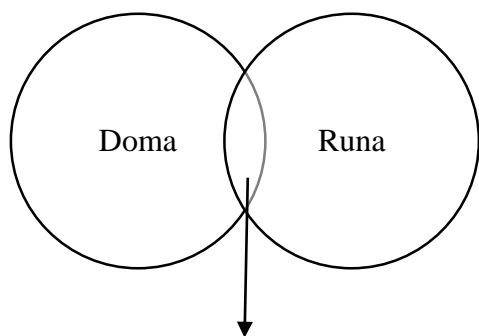
Bērna runa veidojas no mums pašiem, no vecākiem, vecvecākiem, māsām, brāļiem, cilvēkiem, kas mums ir līdzās. Ir svarīgi saprast, domāt, sajūst pareizi, lai veidotu gan apstākļus, gan vidi, kas ir draudzīga bērna valodas, runas attīstībā. Svarīga ir vide, kurā dzīvojam, svarīgi ir izzināt pašiem sevi, lai varētu savas jūtas, uztveri, domāšanu realizēt runā, vārdos, kas realizējas runā. Franču psihoanalītiķe F. Dolto savā darbā par bērnu audzināšanu un pārdomām par bērnu valodu, grāmatā “Viss ir valoda” spilgti citē: “runa ir par valodas lomu, bet vēl jo vairāk-par rīcības lomu. Bērnā valoda ir viss, kas ap viņu notiek un ko viņš vēro” (Dolto ,1997,16) .

Vārdu krājuma attīstību visādā ziņā nosaka sociālā vide, kurā bērns aug (Miltiņa, 2005,37).

“Bērns valodu apgūst atdarināšanas ceļā – savā runā atdarina to, ko dzird apkārtējā vidē” (Freiberģa, Dzintere, Augstkalne,2009,49).

Katrs vārds kaut ko apzīmē, jebko, ko mēs redzam, varam nosaukt gan darbību, gan lietas, gan cilvēkus, īpašības, tie visi ir vārdi. Un svarīgi ir runāt, jo runa veido mūsu valodu. Katrs vārds vispārina apkārtējo pasauli, tās būtību, priekšmetus, parādības, to pazīmes, notikumus, kas ir vesels vārdu kopums, ko mēs saucam par valodu, ko spilgti apstiprina Vorobjova citāts vispārīgās psiholoģijas pamatā, ka ”vārdu uzbūves un saskaņošanas likumus un noteikumus, un pašu vārdu kopumu sauc par valodu” (Vorobjovs, 2000, 97).

D. Lieģeniece norāda zinātnieku atziņas par runas un domāšanas kopsakarībām, minot Ž. Piažē uzskatu, ka “valoda tiek strukturēta domu procesos un tā kalpo bērna domāšanas attīstības sekmēšanai, savukārt krievu psihologs, pasaules psiholoģijas klasiķis Ļ. Vigotskis uzskata, ka “valoda ir līdzeklis, kas dod varu mentāliem procesiem, ko viņš raksturo kā divus savstarpēji iekšējās pārklāšanās krustojošos apļus”, (Skatīt 3. attēls), (Lieģeniece, 1999, 34).

Verbālā doma jeb iekšējā runa

3.attēls. “Domas un runas iekšējo pārklāšanos attēlo verbālā domāšana” (Lieģeniece, 1999,34)

Kā norāda D. Lieģeniece pēc itāļu pedagoģes un ārstes M. Montesori uzskatiem, “bērns attīstoties iziet cauri vairākiem sensitīvajiem periodiem”, no tā secinot, ka 1,5-3 gadi ir valodas attīstības sensitīvais periods.

D.Lieģeniece raksta, ka Ļ. Vigotskis runas attīstībai deva četras pakāpes, kas palīdzētu, viņaprāt, izpratnei par verbālo domu:

1. Primitīvā pakāpe-pirmais periods, kurā runa un doma ir pilnīgi neatkarīgas viena no otras;
2. Naivās psiholoģijas stadija- bērns sāk apzināties pats savu ķermeni un tuvāko apkārtni, veic pirmos praktiskos prāta attīstības vingrinājumus, bērns sāk lietot pareizas ģeometriskas formas, kaut gan nespēj vēl loģiski domāt. Šajā runas attīstības periodā abas viņa attīstības līknes-viena, kas saistīta ar domu, un otra, kas attiecas uz runu-sāk apvienoties.
3. Ļ. Vigotskis atstāj bez nosaukuma, jo šajā pakāpē bērns sāk risināt mentālās problēmas, izmantojot ārējos palīglīdzekļus, piemēram, skaitīšanu ar pirkstiem.
4. Runas ieaugšanas stadija- šajā laikā bērns problēmas atrisināšanai sāk lietot mentālas operācijas, piemēram skaitīšanu galvā, bērns virzās no vārdiem uz domām un atpakaļ (Lieģeniece, 1999, 34,35).

Runas attīstība ir saistīta lielā mērā ar kognitīvo attīstību, ietverot vārdu krājuma paplašināšanos un uzkrāšanos. Bērna kognitīvā attīstība saistās ar izziņas procesiem. Par kognitīvās attīstības faktoriem psihologi uzskata manipulācijas ar priekšmetiem un saskarsmi ar pieaugušajiem un vienaudžiem, kā arī smadzeņu šūnu nobriešanu, CSN izmaiņām. Ž. Piažē bērnu

kognitīvo attīstību saista ar intelektu, domāšanu. Ž. Piažē ir saskatījis četras kognitīvās attīstības stadijas:

- Sensomotorā (no dzimšanas līdz 1,5 gadiem);
- Pirmsoperacionālā (no 1,5-7 gadi);
- Konkrēto operāciju stadija (no 7-12 gadiem);
- Formālo operāciju stadija (no 12 gadiem)

Vadoties pēc Piažē iedalītajām stadijām, bērna runas un valodas attīstībai visnozīmīgākās ir sensomotorā, kas ir no dzimšanas līdz 1,5 gadiem un pirmsoperacionālā, kas attīstās no 1,5 līdz 7 gadu vecumam.

Pirmsskolas vecuma bērnu kognitīvā attīstība atbilst otrajai stadijai. Kā raksta G.Svence, Ž. Piažē to raksturo tā:” galvenā pamatiezīme ir simbolu izmantošana, arī vārdu un simbolu apguve. Vispirms simbolus apgūst atdarināšanas procesā, reproducē darbības, kuras iepazinis pagātnē, pieredzē, kā arī apgūst simbolus priekšmetu un lomu rotaļās” (Svence, 1999, 79-80).

Kognitīvā attīstība ir process, kas ļauj izziņāt bērna informācijas apstrādes procesus-uzmanību, domāšanu, uztveri, atmiņu, **runu**, iztēli, radošumu.

Kognitīvo psihe procesu attīstība ir saistīta ar galveno darbības veidu pirmsskolas vecumā ar rotaļu darbību.

Valoda ir cilvēka būtība, tās daba ietekmē arī cilvēciskās dabas attīstību cilvēkā, tās polimorfisms un vārdu daudzdimensionalitāte padara domāšanu elastīgu un veicina jaunu asociatīvu saišu veidošanos starp lietām un parādībām, tā ir cilvēka dzīvā organisma sastāvdaļa, un tās noplicināšana apdraud ne tikai morālo, bet arī estētisko cilvēkā, bet paša cilvēka būtību (Freiberģa, Dzintere, Augstkalne, 2009, 9).

Secinājumi.

Bērna runa veidojas no mums pašiem, no vecākiem, kas ļauj saprast, domāt, sajūst, gūt pieredzi, izmēģināt, kas ir pamats runas attīstībai.

Svarīga ir vide, kurā bērns aug, kurā ir atbilstoša vide izziņai, jo izziņas procesi, kas ir sajūtas, uztvere, iztēle, domāšana,, atmiņa un runa, veido bērna valodu. Taču no pieaugušā puses ir svarīga sadarbība ar bērnu, līdzdalība. Bērns šajā vecumā atdarina neapzināti, kam svarīgi ir būt dabiski, viegli, brīvi, kas notiek rotaļās un spēlēs, saskarsmē ar pieaugušo un apkārtējo pasauli kopumā.

“Bērns valodu apgūst atdarināšanas ceļā- savā runā atdarina to, ko dzird apkārtējā vidē”(Freiberģa, Dzintere, Augstkalne, 2009, 49).

1.2. Runas un valodas attīstības uzdevumi pirmsskolā

Personības attīstība ir atkarīga no ļoti daudziem faktoriem. Viens no tiem ir mīlestības un uzticēšanās sajūta pret pasauli, kura bērnam veidos pieaugušo, pirmkārt mātes, labvēlīgās attieksmes ietekmē (Romenkova, 2008, 12).

Bērņa runa sākas ar klausīšanos un pieaugušā vērošanu, saprašānu. Dž. Bolbijs uzsvēra, ka “prasme klausīties pieder pie visgarākajām cilvēka komunikācijas iemaņām, dažkārt tā ir svarīgāka par prasmi runāt. Agrīnā vecumā ir ļoti svarīga emocionālā saskarsme ar vecākiem, kas izraisa bērnam vajadzību pēc saziņas ar apkārtējiem un vienlaikus arī vēlmi viņos klausīties” (Boulbijs, 1998,13).

Pedagoģiskajā procesā svarīgi ir izmantot uzskates materiālus – attēlus, kas savā veidā ir vienkārši, nepārpildīti, vieglāk uztverami, literārie darbi, kas balstīti uz uzskati, kustību atdarināšanu un skaņu atdarināšanu, kas māca bērnus klausīties, atdarināt kustības atbilstoši pieaugušā lasītajam, demonstrētajam tekstam, atkārtot tajā dzirdamās skaņas, to savienojumus, vārdus un varbūt pat atcerēties īsus tekstus. Svarīgi ir darboties mērķtiecīgi, bet neuzspiesti, brīvi, ar prieku.

Skola 2030 pieejamajā rakstā “ Bērns mācās rotaļāties”, uzzinām, ka: “rotaļa ir iespēja bērnam attīstīties kopveselumā – fiziski, sociāli, emocionāli, kognitīvi – un gūt prieku. Rotaļdarbībā bērns mācās izprast pats sevi, citus, apkārtējo pasauli un to mijiedarbību: izzina savas stiprās puses un talantus; saprot to, kas sagādā grūtības, un apgūst paņēmienus, kādā veidā tās pārvarēt. Rotaļājoties bērns mācās ar prieku (*Skola2030, Bērns mācās rotaļāties, Pirmsskola, 2020*).

Bērns valodu apgūst atdarināšanas ceļā-savā runā atdarina to, ko dzird apkārtējā vidē. Vide pedagoģiskajā un psiholoģiskajā literatūrā tiek interpretēta kā visi ārējie faktori, kas ietekmē attīstības procesu (Freiberģa , Dzintere , Augstkalne, 2009, 49).

Būtiska ir tieši runātāja vārda izvēle, kas pauž viņa attieksmi pret apkārtējo pasauli. Pirmsskolas izglītības iestādēs pedagoģiskais process vienmēr ir mērķtiecīgs, tas attiecas arī uz bērņa runas attīstības sekmēšanu. Skolotāji izvirza konkrētus mērķus un uzdevumus runas attīstībai, ņemot vērā grupas bērnu runas attīstības pakāpi. Lielākoties izvirzītie uzdevumi tiek īstenoti dažādās organizētās aktivitātēs. Taču skolotājiem vienmēr jāatceras, ka bērņa runas attīstība norit nepārtraukti, arī ārpus plānotajām aktivitātēm. Skolotāja runai jābūt un jāatbilst literārās valodas normām (Freiberģa , Dzintere , Augstkalne , 2009, 54).

Svarīgs ir arī skolotāja balss skaļums, runas temps un izteiksmīgums.

Runas attīstībai ir nepieciešama laba runas orgānu muskulatūra, laba dzirde, kontakts ar pieaugušo.

Bērna valodas un runas attīstīšanai ieteicams :

- ar bērnu iespējami daudz sarunāties;
- spēlēt tādas spēles un rotaļas, kuras vienlaikus attīsta valodu un kustības;
- lasīt dzejoļus un stāstiņus, kas piemēroti bērna vecumam;
- minēt mīklas;
- lasīt bērnu grāmatas ar zīmējumiem, lai bērns redzētu un saprastu tekstu.

Pētot un pielietojot mācību procesā aktuālo mācību programmu skola2030, kas balstīta kompetenču pieejā, ir saskatāmas trīs galvenās satura vienības:

- saziņa kontekstā;
- teksts un tekstveide;
- valodas struktūra

Mācību procesā ir svarīgas darbības kas palīdz apgūt plānoto sasniedzamo rezultātu, šajā gadījumā, 1.posmā, un skolotāja darbība, kas nepieciešama, lai ierosinātu un atbalstītu bērna darbību. Darbības atklāj bērna aktīvu piedalīšanos mācību procesā, gan nodarbinot bērna ķermeni un sīko motoriku, gan rosinot izziņas, jaunrades un saziņas procesus, darbības plānošanu un vadību, iesaistot katru bērnu atbilstoši viņa spējām un dodot iespēju gūt pieredzi. Bez darbības nav iespējama bērna prasmju, caurviju prasmju pilnveide (*Valodu mācību joma. Mācību un metodiskais līdzeklis pirmsskolas mācību programmas īstenošanai, Skola2030, 6*).

Pirmsskolā mācību process tiek organizēts integrētā rotaļnodarbībā visas dienas garumā, un tā ietver gan pedagoga mērķtiecīgi organizētu, gan netieši vadītu rotaļnodarbību, gan bērnu brīvu rotaļāšanos. Darbošanās un mācīšanās katru dienu notiek gan telpās gan ārā. Bērniem tiek dota iespēja mācīties iedziļināties un ar prieku, domāt un praktiski pētīt, sadarboties, apgūt zināšanas un prasmes un pašiem prast tās novērtēt. Skolotājs mācīšanās procesā piedāvā daudzveidīgus uzdevumus un atbalstošus mācību līdzekļus-spēles, konstruēšanas materiālus, rotaļlietas, attēlus, kas ļauj bērnam vingrināties, kļūdīties un modelēt savu darbību nesteidzinot pabeigt iesākto un katram pašam paplašināt savu pieredzi (*Mācību pieejā-rotaļnodarbības dienas garumā, Pirmsskola, Skola2030*)

Runas attīstībai galvenie uzdevumi:

- Veidot valodas uztveri.
- Vingrināt artikulācijas aparātu;
- Attīstīt pirkstu sīko muskulatūru;
- Attīstīt fonemātisko dzirdi un uztveri;
- Precizēt skaņu izrunu, vingrināt diferencēt skaņas;
- Attīstīt elpošanas un balss aparātu (balss tembru, intonāciju, stiprumu, tempu);

- Attīstīt ritma izjūtu;
- Paplašināt un aktivizēt vārdu krājumu;
- Veicināt elementāru gramatikas likumu apguvi;
- Mācīt izprast runas konstrukciju;
- Attīstīt dialogisko un monoloģisko runu;
- Attīstīt saistīto runu;
- Attīstīt izteiksmīgu runu.

Valodas spēju attīstība saistās ar to, ka bērns iemācās lietot mutvārdu runu, apgūst gramatikas likumus, saskaņā ar kuriem vārdi tiek apvienoti teikumos, lai izteiktu domu. Valoda un domāšana ir vienas parādības divas puses: bez valodas nevar būt domāšanas, bet domāšana ir atkarīga no valodas. Kad bērns sāk saprast, ka katram priekšmetam ir nosaukums, un sāk saukt tos vārdos, valoda un doma vairs nav šķiramas (*Narnicka, Fjodorova, 2010,2013,12*)

Secinājumi.

Bērna runa sākas ar klausīšanos un vērošanu, tad atdarināšanu. Pedagoģiskajā procesā ir svarīgi izmantot uzskates materiālu, kā arī iesaistīt rotaļās, rotaļnodarbībās, kas sekmē bērna runas attīstību. Ļoti būtiski ir attīstīt klausīšanās prasmes. Svarīgi ir darboties brīvi, mērķtiecīgi un ar prieku. Galvenā bērna darbība ir rotaļa, kas bērnam dod iespēju attīstīties gan sociāli, gan fiziski, kognitīvi un emocionāli. Un pats svarīgākais ir vide, kurā bērns uzturas. Rotaļās bērns ne tikai mācās, bet izprot arī pats sevi.

1.3. 1,5 – 3 gadīgu bērnu attīstības raksturojums

“Pirmsskolas vecums ir tas posms, kad bērns vēro, mācās un apgūst savstarpējās attiecības. Rotaļājoties bērns ir pētnieks. Viņš izpēta pats sevi, savus biedrus un apkārtējo pasauli” (Dzintere, Stangaine ,2007, 131).

Bērnība ir laiks, kad bērni attīstās un pilnveido visas kognitīvās pamatiemaņas-runu, domāšanu, iztēli, intelektu, uztveri, atmiņu. Īpašs akcents šajā periodā, kas vairs neatkārtojas vēlāk, ir likts uz runas attīstību, tāpēc šo periodu sauc par sensitīvo periodu runas attīstībā (Svence, 2020, 74).

Psihologi bērna attīstībā par agrīno bērnību dēvē 1-3 gadu periodu. Šajā laika posmā bērns aktīvi iepazīst apkārtējo pasauli. Paplašinās priekšmetu loks, ar kuriem viņš sastopas, kā arī veidojas izziņas procesi. Bērns jaunu informāciju par apkārtējo pasauli uztver ar sajūtām. Bērns sāk aktīvi darboties ar priekšmetiem, veidojas jauna, jauna, manipulatīvi priekšmetiskā darbība, kura iegūst vadošās darbības tipa nozīmi mazuļa attīstībā. Bērns pēta, aptausta, pagaršo, pasmaržo,

ieklausās, sīki, smalki apskata. Ziņkārī rada jaunas lietas vai dzirdot jaunas skaņas. Kā arī mazi bērni mācās caur kustībām. Šajā vecumposmā, bērni caur rotaļu iepazīst pasauli, vingrina un attīsta dažādas prasmes un iemaņas. Bērnu vecākiem jāizprot rotaļas nozīme bērna attīstībā, jo mazuļa darbības veicina smadzeņu organizāciju un attīstību. Bērns pasauli apgūst eksperimentējot, izzinot, un pārbaudot dažādu priekšmetu un parādību pielietojumu (Brice, 2010, 9-10).

Bērns 2-3 gadu vecumā ir ziņkārīgs un vēlas iepazīt savu apkārti. Ja bērns tiek iedrošināts izmēģināt savas spējas, tad tiek sekmēta bērna ķermeņa un garīgā attīstība. Bērns aug, un līdz ar to aug viņa vajadzības pēc jauniem iesaļiem un saskarsmes jeb emocionālā kontakta. Bērna galvenā persona ir pieaugušais, ar kuru kopā tiek pavadīta lielākā daļa dienas. Pieaugušais ir atdarināšanas etalons. Saskarsmē ar pieaugušo bērns socializējas un attīstās viņa ES apziņa. Divu gadu vecumā bērnam ir nepieciešams apliecināt sevi. Viņš sevi ir pieteicis kā individualitāti un autonomu personību, iekarojis savu vietu šajā pasaulē, tāpēc grib tajā integrēties. Trīs gadu vecumā bērna atmiņa, uztvere, uzmanība un domāšana iegūst vairāk pieaugušiem cilvēkiem raksturīgu īpatnību. Bērns izziņas procesus izmanto aktīvi-pats savu iekšējo shēmu kontekstā, ko pauž runā un saskarsmē. Runas attīstība ir saistīta visu kognitīvo procesu attīstību, ES apziņa-ar personības attīstības jauno fāzi (Randoha,2010,6).

K. Dēķēns norāda, ka ar šo vecumposmu sākas rotaļu laikmets. Rotaļājoties bērns ieaug kultūrvidē. Viņam šajā laikā ir raksturīga atvērtība un vēlme darboties, jo tas ir vienīgais veids, kā iepazīt tik daudzveidīgo pasauli. Caur rotaļu bērns izziņa sevi, pasauli, lietas un parādības, priekšmetus, to sakarības.

Bērnu runa veidojas pieaugušo valodas ietekmē un lielā mērā atkarīga no

- Pilnvērtīgas valodas vides;
- Pietiekamas runas prakses;
- Audzināšanas un mācībām;
- Bērnu psihofiziskās veselības (Dēķēns, 1921,63-67).

Galvenie avoti, kanāli, pa kuriem cilvēks iegūst informāciju par apkārtējo pasauli, ir izziņas procesi. Ir vairāki ceļi, kādos informācija par apkārtējo pasauli vai organisma stāvokli nonāk līdz cilvēka smadzenēm, tiek pārstrādāta un apjēgta, kas dod cilvēkam iespēju orientēties kā apkārtējā pasaulē, tā arī savā organismā (Vorobjovs, 2000, 77).

Ar izziņas procesiem saistās bērna kognitīvā attīstība. Par kognitīvās attīstības faktoriem psihologi uzskata manipulācijas ar priekšmetiem un saskarsmi ar pieaugušajiem un vienaudžiem, kā arī smadzeņu šūnu nobriešanu, CNS izmaiņām. Ž. Piažē kognitīvo attīstību saista ar intelektu, domāšanu. Viņš ir saskatījis četras kognitīvās attīstības stadijas:

- Sensomotorā (no dzimšanas līdz 1,5 gadiem);
- Pirmsoperacionālā (no 1,5-7 gadiem);

- Konkrēto operāciju stadija (no 7-12 gadiem);
- Formālo operāciju stadija (no 12 gadiem).

Pirmsskolas vecuma bērnu kognitīvā attīstība atbilst otrajai stadijai. Kā norāda G. Svence, Ž. Piažē to raksturo tā: ”galvenā pamatzīme ir simbolu izmantošana, arī vārdu kā simbolu apguve. Vispirms simbolus apgūst atdarināšanas procesā, reproducē darbības, kuras iepazinis pagātnē, pieredzē, kā arī apgūst simbolus priekšmetu un lomu rotaļās (Svence, 1999, 79-80).

Kognitīvā attīstība ir process, kas ļauj izziņāt bērna informācijas apstrādes procesus-uzmanību, domāšanu, uztveri, atmiņu, runu, iztēli un radošumu.

Autores pētāmais objekts ir mazbērna vecums sākot no 1,5-3 gadus veci bērni. Šajā vecumā bērni iepazīst apkārtējo pasauli. Viņi sāk patstāvīgi staigāt, viņu uztveres jomā ir daudzi viņam nepazīstami priekšmeti, kurus nepieciešams izziņāt-aptaustīt, darboties ar tiem. Par vadošo psihiskās attīstības darbību kļūst priekšmetiskā manipulācija-darbības ar priekšmetiem. Priekšmetiskai darbībai ir izšķiroša nozīme bērna runas un izziņas procesu attīstībā. Tikai balstoties uz konkrētām sajūtām, var veidoties bērna priekšstati par apkārtējo pasauli, no sākuma ar tiem vispārīguma veids, vēlākajos attīstības periodos bērns spēj izdalīt atsevišķas priekšmetu pazīmes (Jurgens, 2002, 76).

Agrā bērnībā, nozīmīga loma mazbērna dzīvē ir rotaļai. Tā nav laika kavēklis, bet arī svarīgs garīgās attīstības faktors. Rotaļā bērns it kā atdarina pieaugušo darbības. Līdz ar to viņš labāk iepazīst apkārtējo pasauli, izkopj vienkāršas prasmes un iemaņas un attīsta spējas (Zelmenis, 2000, 64).

Bērni no 1,5 gadu vecuma pēta un izziņa valodu, idejas un cilvēkus, viņi mācās būt patstāvīgas būtnes, vērojot citus un rotaļājoties ar citiem. Viņi;

- Strīdas ar citiem bērniem par rotaļlietām, kas palīdz viņiem izziņāt sevi un citus;
- Mācās atšķirt emocijas, ko dara vērojot paši savas izjūtas un citu apkārtējo izjūtas;
- Paralēli iesaistās rotaļās ar vienaudžiem, veic darbības kopā ar citiem;
- Sāk runāt, viņu runas spējas attīstās, un viņi pamazām iemācās iesaistīties vienkāršās sarunās;
- Atklāj jaunus priekšmetus un noskaidro, kā tie darbojas. Izpētot priekšmetus, viņi izmanto savas sajūtas;
- Iepriecina pieaugušos, sākot attēlot un iesaistoties lomu spēlēs;
- Viņiem fiziskā attīstība ir mazāk manāma nekā zīdaiņiem, kuri pārvietojas. Šajā vecumā viņi cenšas kustēties vienmērīgāk un mācās noturēt līdzsvaru;
- Viņus aizrauj pašu patstāvība, tas, ko viņi prot, tas ir, saģērbties un citas darbības;
- Kustības ir neveiklas, viņi bieži vien apgāž kaut ko (Skiba, Deitsa, 2001,19).

Divus gadus veci bērni ir līdzīgi, gan atšķirīgi no tikko aprakstītajiem mazajiem bērniem. Tāpat kā mazi bērni arī divgadīgie aktīvi pēta apkārtni. Viņi ir patstāvīgāki, viņu rotaļas ir organizētākas un viņi var un rotaļājas ilgāk. Viņi:

- Rotaļājas ar to, kas viņus attiecīgajā brīdī interesē. Viņu darbošanās, veicot kādu noteiktu darbību, var būt ļoti ātra;
- Ne visai labi viņiem izdodas iesaistīšanās iepriekš saplānotās ilgstošās aktivitātēs. Laiks, ko viņi pavada, veicot vienu darbību svārstās no 10 sekundēm līdz 10 minūtēm un vairāk;
- Mācās personiskā, sirsnīgā sadarbībā ar pieaugušajiem;
- Rotaļājas bez pieaugušo līdzdalības;
- Rotaļājas vienatnē, gan kopā ar vienaudžiem. Bieži iesaistās paralēlās rotaļās un, līdzko viņi ir izvēlējušies darbības veidu, viegli izveido nelielas grupas, kurās ir divi vai trīs bērni;
- Mācās izpētīt vienkāršas tēmas, kas ir saistītas ar viņu dzīvi, piemēram, dzīvnieki, ūdens un bumbas (Skiba, Deitsa, 2001,19).

Iepazīstot priekšmetu un lietu pasauli, dabas parādības un savu tuvāko apkārtni, pieaugušo runā, bērns veido savu aktīvo runu un apgūst vārdu krājumu (Golubina, 2007, 220).

Bērni no 1,5 līdz 2 gadi sāk izpētīt un apgūt pasauli arvien aktīvāk un cenšas izprast lietu norisi. Viņi mācās sazināties ar pieaugušajiem un maziem bērniem. Viņi kļūst patstāvīgāki. Bērni šajā vecumā labprāt veic dažādas kustības ar visu ķermeni un rokām, kā arī ar pirkstiem. Viņi ir aktīvi un enerģijas pilni, kuri grib arvien vairāk uzzināt par apkārtējo pasauli un uzdod pieaugušajiem neskaitāmus jautājumus. Labprāt kustas mūzikas pavadījumā un mācās dažādu priekšmetu nosaukumus (Skiba, Deitsa, 2001,137).

No divu gadu vecuma bērnam ir aktīva interese par visu. Viņš visu grib zināt, visu grib pataustīt, ieraudzīt, saklausīt-tas ir *kāpēcīšu* vecums. Divu gadu vecumā pasīvais vārdu krājums ir lielāks nekā aktīvais (Svence, 1999, 63).

Divgadīgs bērns sāk visu izpētīt, pārvietojas ātri un stabili. Viņi sāk apzināties savu ķermeni un sajūtas, mācās būt patstāvīgi. Lielākā daļa šajā vecumā jau mācās un prot saģērbties un ēst. Šajā vecumā bērni grib iemācīties rotaļāties kopā ar vienaudžiem, bet, lai to izdarītu, ir nepieciešama pieaugušo palīdzība un atbalsts.

Raksturīgākās divgadīgu bērnu īpašības:

- Labprāt vingrinās pats visu darīt;
- Apzinās savas sajūtas, bet pavisam nedaudz saprot to, ko citi domā vai jūt;
- Pakļauts pēkšņām garastāvokļa maiņām;

- Interesējas par vienaudžiem, ar pieaugušo palīdzību prot kopā ar citiem spēlēt vienkāršas spēles;
- Sāk saprast, kādas sekas raušanai, grūšanai un sišanai citiem;
- Saprot un atbild un pieaugušo lūgumiem;
- Var nosaukt lielāko daļu zināmo priekšmetu un lietu;
- Prot saskaņot un sašķirot pēc krāsas un formas;
- Ne pārāk attīstītas kustību koordinācijas spējas, var izliet, apgāzt kaut ko (Skiba, Deitsa, 2001,183).

Secinājumi.

Šajā vecumposmā galvenā persona ir pieaugušais, ar kuru kopā tiek pavadīta lielākā daļa dienas. Tāpat arī bērnam sasniedzot divu gadu vecumu ir ļoti nepieciešamas apliecināt sevi. Runas attīstība šajā vecumposmā ir tieši saistīta ar kognitīvo procesu attīstību. Caur rotaļu bērns izzina sevi, pasauli, lietas, parādības, priekšmetus un to sakarības. Un tieši priekšmetiskai darbībai ir izšķiroša nozīme bērna runas un izziņas procesu attīstībā.

1.4. Rotaļa - pedagoģiskais process bērnu runas aktivizēšanā

Agrīnā bērnība (1-3) gadi bērna smadzenes ir viselastīgākās, tieši šajā periodā videi, arī mācību videi un mācīšanās procesiem ir vislielākā nozīme (Svence, 2020, 74). Jaunā mācību pieeja skaidro, ka “pirmsskolā mācību procesu paredzēts integrētā rotaļnodarbībā visas dienas garumā, un tā ietver gan pedagoga mērķtiecīgu organizētu, gan netieši vadītu rotaļnodarbību, gan bērnu brīvu rotaļāšanos. Darbošanās un mācīšanās katru dienu notiek gan telpās, gan ārā, kas balstās uz caurviju prasmēm. Jaunās vadlīnijās paredzēts, ka bērniem tiek dota iespēja mācīties iedziļinoties un ar prieku, domāt un praktiski pētīt, sadarboties, apgūt zināšanas un prasmes un pašiem prast tās novērtēt. Skolotājs mācīšanās procesā piedāvā daudzveidīgus uzdevumus un atbilstošus mācību līdzekļus-spēles, konstruēšanas materiālus, rotaļlietas, attēlus, kas ļauj vingrināties, kļūdīties un modelēt savu darbību, nesteidzot pabeigt iesākto un katram pašam paplašināt savu pieredzi. Skola2030 paredz, ka būtiskas uzsvars mācību procesā likts uz drošu un atbilstošu vidi un attīstošu atgriezenisko saiti no pedagoga puses, lai rosinātu bērnu pašu domāt par savu mācīšanos un sasniegto rezultātu (*Mācību pieejā – rotaļnodarbība dienas garumā, Skola2030*).

Savukārt D. Albrehta **pedagoģisko procesu** skaidro kā ”mērķtiecīgi organizēta personu mijiedarbība personības attīstības un socializācijas veidošanai. Process, kurā atbilstoši pedagoģijas teorētiskajiem principiem, pedagoga, audzinātāja vadībā tiek īstenoti mācību un audzināšanas

uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu personību, un liekot pamatus tās sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai (Albrehta, 2001, 30).

Bet **mācību procesu** kā “mērķtiecīgi organizētas mācīšanas un mācīšanās tiešā norise kā pedagoģiskā procesa sastāvdaļa, kurā ciešā skolotāja un skolēna (skolēnu) mijiedarbībā tiek apgūta jauna informācija, papildinot zināšanas, tiek attīstītas jaunas prasmes un iemaņas un tiek nostiprinātas iepriekš apgūtās zināšanas, prasmes un iemaņas un tiek nostiprinātas iepriekš apgūtās zināšanas, prasmes un iemaņas. Tas ir izziņas, saskarsmes un personības attīstības process. Mācību process var risināties arī ārpus pedagoģiskā procesa ietvariem, ja izglītība tiek apgūta patstāvīgi bez skolotāja klātbūtnes-pašmācības ceļā (Albrehta, 2001, 30).

R. Kaņepāja savā rakstā “*Pedagoģiskais process pirmsskolā un tā plānošana*”, ka: ”pedagoģiskais process ir dinamiska sistēma, kuras ietvaros tiek risināti audzēkņu izglītošanas, audzināšanas un vispārīgās attīstības uzdevumi” (Kaņepāja, 2012, 22).

Savukārt, pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca skaidro, ka **pedagoģiskais process** ir mērķtiecīgi organizēta personu mijiedarbība personības attīstības un socializācijas veicināšanai. Tas ir process, kurā atbilstoši pedagoģijas teorētiskajiem principiem pedagoga, audzinātāja vadībā tiek īstenoti mācību un audzināšanas uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu personību un liekot tās pamatus sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 127).

Jauno pirmsskolas vadlīniju noteiktais izglītības obligātais saturs ietver vērtības un tikumus, caurviju prasmes un zināšanas, izpratnes un pamat prasmes septiņās mācību jomās, kas nepieciešamas veiksmīgai mācību uzsākšanai pamatskolā un kas tiek apgūtas integrētā mācību procesā visas dienas garumā-darbojoties ar prieku un atbilstoši katra bērna spējām. Vadlīnijās iestrādātos mācību satura un pieejas principus, kas dod iespēju bērniem pirmsskolā apgūt mūsdienu sabiedrībā nepieciešamo prasmju pamatus (*Pirmsskola. Mācību satura pieejas maiņa pirmsskolā. Skola2030, 2019*).

Jaunā reforma izglītībā, kas ienāk 21. gadsimtā, ietver četrus svarīgus nosacījumus:

- mācīties zināt;
- mācīties darīt;
- prasme dzīvot kopā, sadzīvot;
- būt pašam (Stangaine, 2005, 32-33)

Mūsdienu teorijā rotaļa tiek atspoguļota kā vadošais pirmsskolas vecuma bērnu darbības veids, kam ir vairākas pazīmes:

- Vadošajā darbības veidā attīstās jauni, piemēram, rotaļā bērns sāk mācīties;
- Veidojas jaunveidojumi un pakārtojas atsevišķas psihiskās funkcijas, piemēram, veidojas radošā iztēle;

- Izmainoties bērna attieksmei, pret apkārtējo pasauli, izmainās arī rotaļu raksturs, kļūstot tām aizvien sabiedriskākām (Элконин, 1999, 358).

Pedagoģiskā darba saturs runas attīstībā realizējas bērnu ikdienas nodarbībās, ko vada skolotājs. Mērķtiecīgi organizēti un vadīti dabas un apkārtnes vērojumi, pasaku klausīšanās, tautas dziesmu un citu folkloras materiālu apgūšana un analīze, darbības rotaļspēlēs, dažādās sacensībās, darbības ar didaktiskajiem materiāliem sekmē runas un valodas attīstību (Golubina, 2007, 226).

Kā min G.Svence, intelektuālo, kognitīvo psihes procesu attīstība ir saistīta ar galveno darbības veidu šajā vecumā-ar rotaļu darbību. Balstoties uz psihologu atziņām, viņa raksta, ka tieši rotaļas un spēles ir viens no galvenajiem attīstības virzītājiem. Tās attīstās no manipulācijām ar priekšmetiem (rotālietām) līdz lomām un sižeta rotaļām (Svence, 1999, 87).

Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna dzīvesveids, neatkarīgi no tā, cik vecs viņš būtu. Katra rotaļa palīdz bērnam iepazīt apkārt esošo, sevi, apkārtni, dzīvās būtnes, cilvēkus, savstarpējās attiecības ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Caur rotaļu bērni mācās domāt, vērot, darboties, sadarboties, veidot, runāt. Visu, ko bērni redz, saprot, novēro, dzird, mācās, viņi attēlo rotaļās. D. Dzintere un I.Stangaine ir rakstījušas, ka “... mums pieaugušajiem, rotaļa ir ceļš uz bērna dvēseli”.

Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna dzīvesveids. Rotaļas specifiskās īpatnības un struktūra tieši un netieši sekmē bērna runas attīstību (Freiberģa, Dzintere, Augstkalne, 2009, 108).

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca vārdu **rotaļa** definē tā: “interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība grupā laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim. Tā ir arī svarīga mācīšanās darbība bērniem pirmsskolas un jaunākajā skolas vecumā, bērniības būtiska sastāvdaļa, bērna attīstības un audzināšanas pamatveids. Ar šo procesu bērni vispusīgi izkopj un pilnveido savus fiziskos un garīgos dotumus un dotības. Un rotaļa ir viena no netiešo pedagoģisko prasību izpausmes formām, kā arī tā ir jūtu, domāšanas un jaunrades skola (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*, 2000, 150).

Psiholoģijas vārdnīcā rotaļa tiek definēta tā, ka **rotaļa** ir aktivitāte, kas sniedz gandarījumu neatkarīgi no rezultāta (*Psiholoģijas vārdnīca*, 1999, 124).

Pedagoģijas zinātnieki, filozofi, psihologi rotaļu pētījuši dažādi.

Nīderlandes kultūras filozofs J. Heizings (Хейзинга) uzsvēra, ka rotaļa ir īpaša kultūras forma, cilvēces kultūras pirmavots un augstākā izpausme (Хейзинга, 1992, 464).

Savukārt S. Aitkena uzsvēra, ka: “rotaļa ir aktīva personīgu un sociālu iedomu atklāšana, kas balstīta uz ikdienas dzīves telpu” (Aitken, 2001, 126), no tā saprotot, ka rotaļai ir jābūt kompleksai ar savu nozīmi, mērķtiecību.

Rotaļu klasifikācijā ir dažādas pieejas, kas norāda uz rotaļas daudzveidīgajām funkcijām. Zinātnieki visbiežāk rotaļas grupē saistībā ar pētāmo problēmu, praktiķi- ar rotaļas audzinošo

nozīmi. Katrā rotaļā tiek piedāvāti tie kritēriji, kuri atbilst konkrētas rotaļas koncepcijai (Stangaine, 2015, 27-28).

Vācu pedagogs F.Frēbels (*Фребель, Ф*), kurš pirmais pirmsskolas pedagoģijā atzina rotaļu kā īpašu bērna attīstības līdzekli, rotaļas grupē divedjādi :

- Pēc to rakstura (mēģinājumi atdarināt dzīves ikdienišķas parādības, iegūto zināšanu pielietošana praksē, radošā un tēlojošā darbība, kas aptver visdažādākos priekšmetus un parādības);
- Pēc rotaļas audzinošās nozīmes (fiziskās rotaļas, jūtu un sajūtu rotaļas, prāta rotaļas) (Фребель, 2005, 248).

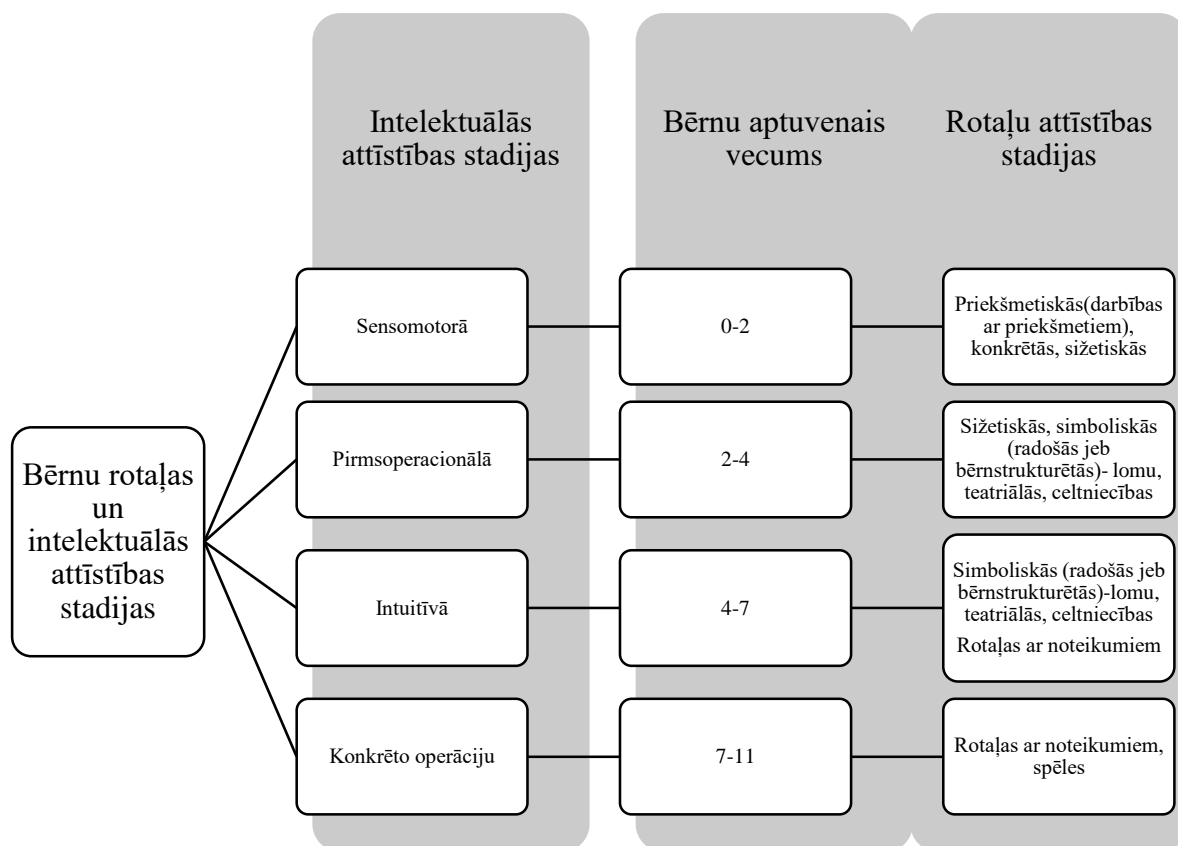
Savukārt, D. Elkoņins (*Эльконин*) uzskatīja, ka bērns attīstās rotaļājoties un tā ir dabiska vajadzība izspēlēt visu, ko redz sev apkārt pieaugušo darbībā un attiecībā un bērna rotaļas iedalīja piecās grupās:

- priekšmetiskās rotaļas
- sižetu, lomu rotaļas;
- rotaļas ar noteikumiem
- režisora rotaļas
- didaktiskās rotaļas (Элконин, 1999).

Savukārt, šveiciešu psihologs un filozofs Ž. Piažē (*J. Piaget*) uzskata, ka rotaļa ir bērna intelektuālās attīstības faktors, un rotaļu attīstībā min trīs komponentus:

- vingrinājumi;
- simboli;
- noteikumi (*Piaget*, 1968, 170).

Ž. Piažē skatījumā, ka rotaļa ir bērna intelektuālās attīstības faktors un Piažē to klasificē šādi, skatīt 4.attēls. Bērnu rotaļas un intelektuālās attīstības stadijas.

4.attēls. Bērnu rotaļas un intelektuālās attīstības stadijas

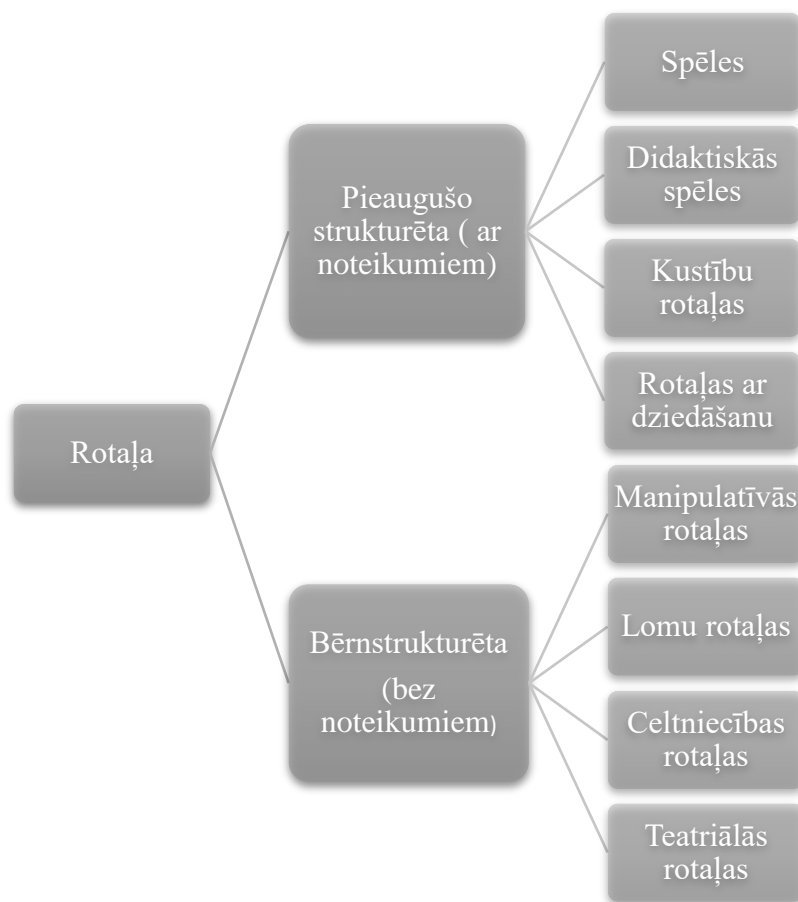
Vadoties pēc Ž. Piažē rotaļu klasifikācijas, autore secina, ka no 0-2 gadiem ir aktuālas priekšmetiskā darbība, konkrētās uz sižetiskās darbības, bet no 2-4 gadi rotaļu attīstība pāriet sižetiskā, simboliskās, radošās jeb bērnostukturētās, kā arī lomu un teatriālās rotaļas. Autores pētījumā ir sensomotorā un psihoemocionālā intelektuālās attīstības stadija, kurās rotaļas iedalās tabulā minētajos bērna aptuvenajos vecumos.

Tātad pēc Ž. Piažē klasifikācijas saprotams, ka svarīga ir bērna intelektuālā attīstības stadija un rotaļas aptuvenajam bērna vecumam. Bērna attīstībā ir svarīgas rotaļas, kas ir būtiskas, nozīmīgas bērna psihiskajai attīstībai, intelektuālajai attīstībai un galvenais valodas un runas attīstībai.

Kā norāda I. Stangaine ASV zinātniece H.Švarcmane (Schwartzman) rotaļas iedalīja 2 lielās grupās:

- Pieaugušo strukturētās rotaļas jeb rotaļas ar noteikumiem;
- Bērnu strukturētās rotaļās jeb rotaļas, kas ir bez noteikumiem

(Skatīt 5.attēls. Rotaļu iedalījums).

5.attēls. Rotaļu iedalījums (Stangaine, 2015)

Ar jēdzienu **rotaļa** varam izprast, ka tā ir:

- Īpaša attieksme pret pasauli;
- Īpaša bērna darbība, kas noris un mainās kā viņu subjektīvā aktivitāte;
- Bērna sociāli apgūtais darbības veids un attieksme pret pasauli;
- Darbība, kas saistās ar bērna psihi;
- Bērna dzīves organizēšanas sociāli pedagoģiskā forma.

Bērns aug un attīstās pirmsskolas vecumā un bērna runa tiek balstīta uz bērnustrukturētām rotaļām jeb radošajām rotaļām.

Radošā rotaļa ir bērna iztēle darbība. Tās radītājs ir pats bērns. Viņa rotaļas nav pareizas vai nepareizas. Bērni, kas rotaļājas, ir iesaistījušies procesā, kurā viss, ko viņi dara, ir pieņemams, un tas vairo šīs aktivitātes vērtību. Viņi burtiski nokopē vēroto un dzirdēto, bet attēlo to savā skatījumā.

Radošajās rotaļās bērns ir:

- Visu var darīt, viss viņam izdodas;
- Izpildot lomu, viņš ir tāds, kāds vēlas būt;
- Ir tur, kur viņš vēlas būt;

- Ir interesantu notikumu dalībnieks;
- Var realizēt dažādas ieceres, vēlmes, pārtraukt mirkli, atkārtot, pārdzīvot daudz reižu (Freiberga, *Dzintere, Augstkalne*, 2009, 109).

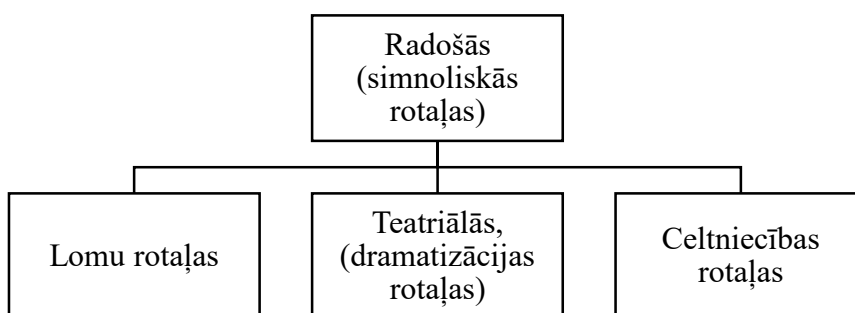
Kā min I. Stangaine, ka: “radošās rotaļas attīsta bērnu valodas un sociālās prasmes - bērns vingrinās savstarpējo attiecību regulēšanā, apgūst uzvedības normas, dzīves prasmes, pilnveidojas bērna runas prasmes, bērns mācās runāt dialogus, attīstās bērna iztēle, prasme radoši izmantot savu pieredzi” (Stangaine, 2011., 39. - 44. lpp.).

Tāpat, arī autores D. Dzintere un D. Augstkalne norāda, ka: “rotaļa ir bērna pašizvēlēta aktivitāte, kas sekmē bērna runas un komunikatīvo prasmju attīstību. Tāpat, autores uzsver, ka rotaļās bērns rada savu domu, jūtu, izjūtu pasauli-viņš atdarina apkārtņē vēroto, darbojas, runā, domā, priecājas, skumst, rosina darboties citus, aizstāv savu viedokli. Rotaļā viņš sadarbojas ar rotaļu biedriem, pats meklē risinājumu. Rotaļa rada viņam spēju daudzveidīgi pašam eksperimentēt ar savām runas prasmēm, jo bērnu savstarpējā sazināšanās un sadarbošanās rotaļā notiek dažādās situācijās (reižu (Freiberga, *Dzintere, Augstkalne*, 2009, 111).

Radošās rotaļas attīsta bērnu valodas un sociālās prasmes-bērns vingrinās savstarpējo attiecību regulēšanā, apgūst uzvedības normas, dzīves prasmes, pilnveidojas bērna runas prasmes, bērns mācās runāt dialogus, attīstās bērna iztēle, prasme radoši izmantot savu pieredzi (Stangaine, 2011,40.).

Kā jau iepriekš tika minēts, bērnustrukturētās jeb radošās rotaļas iedala:

- lomu rotaļās;
- celtniecības rotaļās;
- teatriālās rotaļās (sk. 6. attēlu)

6.attēls. Radošās (bērnustrukturētās) rotaļas

Lomu rotaļa- radošās rotaļas paveids, kas nodrošina bērna attīstību veselumā, tai ir noteiktas funkcijas, tā attīstās pakāpeniski. Lomu rotaļa ir bērna iztēle darbībā, tā ir savstarpējo attiecību skola. Bērns izpildot rotaļas lomu, nokļūst dažādās situācijās, kas tieši vai netieši vingrina viņa

runas prasmes- viņam jāprot turpināt iesākto dialogu, izteikties saprotami, saskaņot savu atbildi ar otras lomas uzdoto jautājumu, izteikuma saturu, izdomāt jaunas situācijas (*Stangaine, 2011*).

Spēlējot lomu rotaļas, bērni:

- novēro pieaugušos un izspēlē novērotās darbības, situācijas, izmanto un attīsta savi izpratni par sabiedrību;
- iejūtas dažādās lomās, risina tēlu sarunas, lietojot dažādas runas intonācijas, mīmiku, ķermeņa žestus;
- izdzīvo dažādas emocijas, pārvar bailes, attīsta iztēli un radošumu, prasmi plānot un īstenot savu ieceri, izvēloties nepieciešamos materiālus;
- mācās iekārtot vietu rotaļām, pārvietot priekšmetus sev un citiem drošā veidā, prasmi orientēties telpā;
- mācās uzstāties- sniegt priekšnesumus ģimenei, muzicēt, spēlēt skaņu rīkus, izpildīt ritmiskas kustības;
- attīsta saziņas un sadarbības prasmes, prasmi pamatot savas domas, pieņemt lēmumus un vienoties, ja bērna rotaļā piedalās citi bērni vai *pieaugušie (Bērni mācas rotaļāties, skola2030, Pirmskola, 2020)*.

Bērni otrajā dzīves gadā bērni galvenokārt attēlo dzīvniekus, to kustības, skaņas, rej kā suns, ņaud kā kaķis un citas. Attēlo reālās ekspresijas (jūtu, emociju izpausmes), bet mazāk attēlo pieaugušo (Dzintere, Stangaine, 2007, 20).

Lomu rotaļas būtība un attīstība ir saistīta ar:

- Bērna tieksmi atdarināt, viņa pašapliecināšanos;
- Ar zināšanām, ko bērns iegūst divos gados (Dzintere, Stangaine, 2007, 9);

Celtniecības rotaļas- cieši saistāmas ar lomu rotaļām. Šajās rotaļās attēlo ārējo pasauli, kuru pārveido pēc savas iekšējās iztēles.

Celtniecības rotaļas sekmē bērnu pašattīstību, jo bērni rotaļas procesā:

- Izvirza mērķi, plāno savu darbību;
- Kopīgi apspriežas, sadarbojas, izmanto valodu un kooperējas ar citiem;
- Atlasa un izmanto dažādus materiālus (klučus, segas, krēslus un citas);
- Attīsta domāšanu, matemātiskās prasmes- nes, plāno, salīdzina, analizē, pārveido;
- Vienlaicīgi arī attīsta kustību koordināciju vingrina savus muskuļus.

Celtniecības rotaļās bērni būvē, ceļ, konstruē dažādas celtnes un priekšmetus, izvirza mērķi, plāno savu darbību, kopīgi apspriežas, sadarbojas, atlasa un izmanto dažādus materiālus (klučus, segas, krēslus, galdus un citus). Celtniecības rotaļas attīsta arī domāšanu, matemātiskas prasmes- plāno

salīdzina, analizē, pārveido, aktivizē prievārdu lietošanu-uz, zem, aiz, iekšā, priekšā, starp, blakus, apkārt (Stangaine,2011).

Teatrālās rotaļas- bērni radoši ar savu individuālo uztveri un izdomu spēlē teātri, izpildot aktieru lomas, kuras pamatā ir kāds noteikts vai bērnu pārveidots literārais darbs.

Teatrālās rotaļas var iedalīt divās lielās grupās:

- dramatizācijas rotaļās;
- režisoriskajās rotaļās, leļļu teātris (Dzintere, Stangaine,2007, 101);

Dramatizācijas rotaļas-bērni paši izpilda aktieru lomas ar savu izteiksmes līdzekļu palīdzību-paši runā, dzied, muzicē, paši iedzīvojas tēlā, dzīvo viņa dzīvi, atdarina personāžu runu, intonāciju, kustības, mīmiku. Šo rotaļu sižets parasti ir saistīts ar kādu literāru darbu, vēroto koncertu, kino.

Režisoriskās rotaļas-rotāļas ar leļļu teātri un sīko rotaļlietu komplektiem. Bērni ir darbojošās personas, kas ar leļļu palīdzību attēlo noteikto scēnu. Viņi vada šīs lelles, attēlo to kustības, runu, intonāciju. Nosacīti pie šīm rotaļām pieder arī teatralizēti uzvedumi, bet tie ir veidoti pēc noteikta scenārija, vairāk pieaugušo organizēti (Dzintere, Stangaine,2007, 101-102);

Kā raksta I. Stangaine: “Šajās rotaļās bērni iedzīvojas tēlā, dzīvo viņa dzīvi, atdarina personāža runu, intonāciju, kustības, mīmiku. Sižets parasti ir saistīts ar kādu literāro darbu, vēroto koncertu, kino. Dažkārt šīs rotaļas dēvē par “dzīvo teātri”. Bērni izspēlē dzirdētās pasakas ar roku vai pirkstiņu lellēm, kā arī aktīvie bērni iesaistās nedēļas tēmas izspēlē ar rotaļlietām. Kopā ar grupas biedriem, vienojoties par iespēju, darbošanos, veidojas sarunas, dialogi” (Stangaine, 2011)

Bērniem līdz 3 gadu vecumam raksturīgas ir arī manipulatīvās rotaļas.

Manipulatīvās rotaļas.

Agrajā bērnībā (1-3 gada vecumam) par radošo darbības veidu kļūst priekšmetiskā darbība. Šajā periodā bērns sadarbībā ar pieaugušajiem apgūst sadarbībā izstrādātos priekšmetiskās darbības paņēmienus. Kā psihes jaunveidojums parādās runas un pašapziņas procesa pirmsākumi. Līdz 3 gadu vecumam bērna runā jāparādās vietniekvārdam “Es”, viņam jāsaka: “Es gāju”, “Es ņēmu”, nevis “Pēteris gāja”, “Pēteris ņēma” (Vorobjovs, 1996, 267.-268.). Bērna runa attīstās tikai saskarē ar pieaugušajiem. Tā pakāpeniski veidojas otrajā dzīves gadā. Tāpēc ir svarīga sadarbība ar pieaugušajiem. Sadarbība ar pieaugušajiem, to runas paraugs, priekšmetu un lietu iepazīšana un to nosaukumu apgūšana pieaugušo un citu bērnu vārdu apgūšana pakāpeniski veido cilvēka runas saprašanu un attīsta bērna aktīvo valodu. Šajā vecumā bērna darbības loks paplašinās. Kustības, staigājot, darbojoties ar priekšmetiem, sekmē psihisko funkciju attīstīšanos. Attīstās sajūtu uztvere, uzmanība, veidojas atmiņa un uzskatāmi darbīgā domāšana (Golubina, 2007,113-114)

Mēles un lūpu vingrinājumi.

Runas un valodas attīstībā, ļoti svarīgi ir artikulācijas aparāta vingrinājumi. Mēles un lūpu vingrinājumi. Lai bērns pareizi izrunātu skaņas, mēlei un lūpām jābūt kustīgām. Tāpēc ieteicams

veikt dažādus lūpu un mēles vingrinājumus. Skolotājam, pieaugušajam, kurš ar bērnu darbojas, šie vingrinājumi jādemonstrē ļoti precīzi, konkrēti, kā veikt vingrinājumus. Nodarbībās ieteicams veikt ne vairāk kā divus vai trīs vingrinājumus lūpām un divus vai trīs mēlei, pakāpeniski palielinot skaitu. Vingrinājumi jāveic ilgstošā laika posmā un regulāri. Lai ieinteresētu bērnu šāda veida vingrinājumiem, šos vingrinājumus veic ā spēli un rotaļu. Svarīgi ir uzslavēt bērnu par viņa veikumu! Ja neizdodas, iedrošināt un atkārtot vēl un vēlreiz šos vingrinājumus (Bāra, 2016,2017,28).

Pirkstu rotaļas.

Vingrinot bērna pirkstus, tiek veicināta tā galvas smadzeņu daļas darbība, kas atbild par runas, domāšanas, atmiņas un citu psihisko procesu attīstību. Bērnā vienlaikus ar roku kustībām aktivizējas sensorā un prāta attīstība, spēja sevi izteikt runā. Sensorika ir bērna spēja uztvert un veidot sapratni par apkārtējo pasaules daudzveidību (Bāra, 2016,2017, 26-27). Kustinot pirkstiņus, rokas, kājas, savu ķermeni, bērns aktivizē smadzeņu centrus, kas atbild par uzmanību, valodu, atmiņu, domāšanu. Kustinot pirkstiņus mēs kustinām arī savas smadzenes. Mēs kļūstam aktīvāki, koncentrējamies vairāk. Šeit liela loma ir pedagoga prasmei izmantot dinamiskās pauzes, kuras ne tikai bērnu iekustina, stimulē jaunai darbībai, bet arī dod pievienoto vērtību-attīsta kādu no sajūtām vai attīsta koordināciju. Runa attīstās atdarināšanas procesā, tā ir iedzimta prasme, kura ir neapzināta, instinktīva. Tās rezultātā sākumā bērns atdarina skaņu, vārdu artikulāciju, runas kustības, kuras viņš saskata runājošā cilvēka sejā (Avotiņa, 2018).

Secinājumi

- *Rotaļa palīdz attīstīt sajūtas, psihiskos procesus, palīdz apgūt valodu;*
- *Rotaļā pilnveidojas bērna galvenie psihiskie izziņas procesi- sajūtas, uztvere, atmiņa, domāšana un iztēle, bet rotaļa veido arī bērna jūtas, sava dzimuma pašapziņu un vingrina bērnus sarežģītajai saskarsmes darbībai (Jurgena, 2002,78);*
- *Rotaļa ļauj iepazīt apkārt esošo, sevi, apkārti, dzīvās būtnes, cilvēku savstarpējās attiecības ar vienaudžiem un pieaugušajiem;*
- *Caur rotaļu bērni mācās domāt, vērot, darboties, sadarboties, veidot, runāt.*

2.Runas un valodas attīstības izpēte 1,5-3 gadus vecu bērnu pedagoģiskajā procesā-rotalās

2.1. Pētījuma metodoloģiskais raksturojums

Mūsdienās, kad ir novērojama vērtību un informācijas daudzveidība, kā arī tehnoloģiju attīstība, mums visiem, arī bērniem, jāmācās dzīvot jaunā vidē, kad viss nepārtraukti mainās. Visa pamatā ir izglītība, kas iet līdzī laimam. 21.gadsimtā ir svarīgi ir nodrošināt bērnam atbilstošu mācību saturu un pieeju. Mūsdienu pedagoģiskajā darbībā un procesā ir svarīgi vērot, iedziļināties, izmēģināt, izvērtēt un pilnveidot. Svarīgi ir atbalstīt bērna mācīšanos gan ģimenē, gan pirmsskolas izglītības iestādē:

- novērojot bērna darbību un izvērtējot pieejamos materiālus: vai bērna darbībai ir pietiekami daudz vietas, vai materiāli ir pietiekamā daudzumā/pārāk maz/daudz, vai tie novietoti atbilstoši bērna interesēm, kurus papildu materiālus bērns meklē/varētu izmantot;
- novērojot bērna darbību konstruēšanas, celtniecības vietā: novēro bērna dažādās prasmes, pieraksti tās;
- pievienojoties bērnu rotaļai (ja bērni tam piekrīt) kā līdzvērtīgs rotaļu biedrs (darīt to pašu, ko dara bērni), vari uzdot atvērtos jautājumus par bērnu darbību, lai mudinātu turpmākai darbībai vai palīdzētu rast problēmas risinājumu;
- ja nepieciešams, virzi bērnu darbošanos, piedāvājot kādu uzdevumu;
- novērojot konstruēšanas procesu, pieraksti idejas/sarunas, lai iegūto informāciju izmantotu mācību plānošanā

(Mācību satura un pieejas plānošana. Metodiskie ieteikumi pirmsskolas skolotājam, Skola 2030, 5-8.)

Bērna vārdu krājuma paplašināšanās ir cieši saistīta ar bērna priekšstatu veidošanos par apkārtējo pasauli, jaunu priekšmetu, parādību iepazīšanu. Tāpēc bērna runas aktivitāti sekmē jau rīta aplī, nodarbību laikā, rotaļās, vingrinājumos, kustību rotaļās, kā arī vērojumos un pastaigās dabā, telpās.

Pētījuma mērķis: Praktiski izzināt, kas sekmē jaunākā vecumposma bērnu runas attīstību;

Pētījuma uzdevumi:

1. Izstrādāt kritērijus runas prasmju novērtēšanai (pētījuma sākumā un pētījuma beigās);
2. Veikt pētāmās grupas raksturojumu un runas prasmes vērtējumu (pētījuma sākumā);
3. Organizēt pedagoģisko procesu, kas sekmē runas attīstības aktivizēšanos.
4. Veikt atkārtotu bērnu runas prasmju vērtējumu pētījuma beigās;

5. Izzināt runas sekmēšanas iespējas rotaļu nodarbībās jaunākā pirmsskolas vecuma bērniem;
6. Analizēt pētījumā gūtos rezultātus un analizēt tos.
7. Praktiski izzināt rotaļas izmantošanas iespējas bērnu runas aktivizēšanā.

Novērošanas procesā tiek novēroti 8 bērni vecumā no 1,5-2,5 gadus veci.

Hipotēze: Pirmsskolas vecuma bērna runas attīstība notiek sekmīgāk, ja pedagoģiskajā procesā bērns tiek iesaistīts daudzveidīgās rotaļnodarbībās, kurās tiek izmantoti īsi literārie darbi, rotaļas jauno vārdu aktivizēšanai.

Pētījuma laikā tiks izmantota **novērošana**.

Novērošana-pētāmo parādību speciāli organizēta uztvere. Šī metode dod objektīvus rezultātus tikai tad, ja prot atlasīt būtisko, raksturīgāko, saskatīt vispārīgo un. Novērošana kā zinātniska pētniecības metode atšķiras no parastās, ikdienišķās novērošanas ar savu mērķtiecību, plānveidību, kā arī novērota faktu kvalitatīvo un kvantitatīvo apstrādi (Jurgena, 2002, 45).

Darba autore darbā izmanto **tiešo novērošanas metodi**, pozīcijā pētnieks-procesa dalībnieks, piedaloties bērnu darbībā, iesaistoties rotaļās, sabiedriskajā dzīvē, notikumos, dienas režīmā.

Tiešā novērošana ir, ja starp objektu un tā pētnieku pastāv tiešas attiecības. Šajā novērošanas veidā iespējamās trīs novērotāja pozīcijas:

1. Pētnieks-liecinieks (vēro stundas norisi);
2. Pētnieks- procesa dalībnieks (piedalās skolēnu kolektīva darbībā uz līdztiesīgiem pamatiem);
3. Pētnieks-vadītājs (skolotājs, priekšmeta pasniedzējs stundā),(Jurgena, 2002,46);

Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, kas balstās uz novērošanas metodi.

Pedagoģiskā procesa darbība notiks rotaļu darbībā, kad darba autore ieņems pētnieka lomu kā procesa dalībnieks, kas piedalās kolektīva darbā ar līdztiesīgiem noteikumiem. Darbības gaitā tiks izvirzīti atbilstoši rotaļnodarbībai, mēneša tematam, nedēļas apakš tematam mērķis, kas bērniem, attiecīgi pēc viņu interesēm un spējām, tiks realizēti, kas tiks atspoguļoti tabulās izejot no uzdotajiem uzdevumiem, izvirzītajiem **kritērijiem**, sasniedzamajiem rezultātiem, kā arī tiks veikti secinājumi balstoties uz teorijā gūtajām atziņām un veikta analīze par tām.

Darba autore izvirza šādus kritērijus:

- Ieklausās tekstā, reaģē uz to ar emocijām, darbību un valodu;
- Klausās un atkārto dzirdētās skaņas, vārdus;
- Piedalās pieaugušā organizētās aktivitātēs(ieklausās skolotāja teiktajā, atsaucas uz piedāvātajām aktivitātēm):
- Pievērš uzmanību rakstiskai informācijai;
- Vārdos vai neverbāli pauž emocijas.

Darba procesa gaitā ne tikai tiek vērota bērnu darbība, attieksme, emocijas, bet arī darba rezultāts, kas jāanalizē un jāvadās pēc darba gaitas plāna un kritērijiem.

Darba autores un darba metožu mērķis ir atbildēt uz **hipotēzi**- Pirmsskolas vecuma bērna runas attīstība notiek sekmīgāk, ja pedagoģiskajā procesā bērns tiek iesaistīts daudzveidīgās rotaļnodarbībās, kurās tiek izmantoti īsi literārie darbi, rotaļas jauno vārdu aktivizēšanai.

Darba autore izvirza šādus kritērijus, pēc kuriem vērtēt, pētīt, secināt bērnus procesa sākumā, tā gaitā un izanalizēt tos procesa beigās:

- **Ieklausās tekstā, reaģē uz to ar emocijām, darbību un valodu.**

Kritērijs balstīts uz teorētisko atziņu runas attīstību sekmē bērna spēja atdarināt dzirdēto, vēroto, runāto. Atdarināšana īpaši izpaužas radošajās rotaļās, bērnam atdarinot pieaugušos, vienaudžus (Freibergera, Dzintere, Augstkalne, 2009, 109).

- **Klausās un atkārto dzirdētās skaņas, vārdus.**

“Pirmsskolas vecums ir tas posms, kad bērns vēro, mācās un apgūst savstarpējās attiecības. Rotaļājoties bērns ir pētnieks. Viņš izpēta pats sevi, savus biedrus un apkārtējo pasauli” (Dzintere, Stangaine, 2007., 131.).

- **Piedalās pieauguša organizētās aktivitātēs, ieklausās skolotāja teiktajā, atsaucas uz piedāvātajām aktivitātēm;**

Kritērijs izvirzīts balstoties uz atziņu, ka” galvenie avoti, kanāli, pa kuriem cilvēks iegūst informāciju par apkārtējo pasauli, ir **izziņas procesi**. Ir vairāki ceļi, kādos informācija par apkārtējo pasauli vai organisma stāvokli nonāk līdz cilvēka smadzenēm, tiek pārstrādāta un apjēgta, kas dod cilvēkam iespēju orientēties kā apkārtējā pasaulē, tā arī savā organismā”. Izziņas procesi psiholoģijā iedalās-sajūtas, uztvere, domāšana, **runa**, atmiņa, iztēle. “Katrs no šiem procesiem pasaules atspoguļošanā un izziņāšanā izpilda savu funkciju, tiem ir savas likumsakarības un iespējas” (Vorobjovs, 2000, 77);

- **Pievērš uzmanību rakstiskai informācijai;**

Priekšmetiskai darbībai ir izšķiroša nozīme bērna runas un izziņas procesu attīstībā. Tikai balstoties uz konkrētām sajūtām, var veidoties bērna priekšstati par apkārtējo pasauli, no sākuma ar tiem vispārinājuma veids, vēlākajos attīstības periodos bērns spēj izdalīt atsevišķas priekšmetu pazīmes (Jurgens, 2002, 76).

- **Vārdos vai neverbāli pauž emocijas** Katra bērna valoda attīstās individuāli. Bērna svarīgs ir rotaļas process, ne tā rezultāts. Bērns rotaļājoties netieši mācās. Rotaļa paaugstina bērna darbošanās vēlmi un aktivitāti, palīdz attīstīties gan intelektuāli, gan emocionāli, kas vienlaicīgi sekmē bērna sociāli emocionālo, fizisko, prāta un kreatīvo attīstību. (Dzintere, Stangaine, 2007,27)

Pirmsskolas izglītības apguves nobeigumā skolotājs novērtē bērna sasniegumu attiecībā pret nozīmīgākajiem sasniedzamajiem rezultātiem šādos apguves līmeņos:

- 1) **Sācis apgūt**- bērns ir uzsācis sasniedzamā rezultāta apguvi, bet viņam ir nepieciešams atbalsts un regulāri skolotāja apstiprinājumi uzdevuma izpildei;
- 2) **Turpina apgūt**- bērns plānoto sasniedzamo rezultātu ir apguvis daļēji, un tas nav noturīgs, dažkārt vēl nepieciešami atbalsta materiāli vai skolotāja pamudinājums;
- 3) **Apguvis**- bērns plānoto sasniedzamo rezultātu ir apguvis pilnībā, un tas ir noturīgs, spēj to lietot patstāvīgi pazīstamās un nepazīstamās situācijās;
- 4) **Apguvis padziļināti**- bērns plānoto sasniedzamo rezultātu ir apguvis pilnībā un tas ir noturīgs, spēj to lietot patstāvīgi daudzveidīgās situācijās un pamatot stratēģiju izvēli. (*Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni*, Pirmsskolas mācību programma, 18).

Darba autore izvirzītos kritērijus vērtēs šādi balstoties uz mācību programmā iekļautajiem apguves līmeņiem:

Sācis apgūt (SA)-1 punkts

Turpina apgūt (TA)– 2 punkti

Apguvis (A)- 3 punkti

Apguvis padziļināti (AP)- 4 punkti

Pētījuma dalībnieki.

Darba autore pētījumam atlasīja 8 bērnus vecumā no 1,5-3 gadus vecumam. Bērni tiks novēroti pedagoģiskajā procesā-rotāļās, atbilstoši mēneša lielajai idejai un sasniedzamajiem rezultātiem. Procesa ietvaros bērnu vārdi tiks mainīti un izmantotajos attēlos netiks izmantotas to sejas.

2.2. Procesa dalībnieku raksturojums

Pirmsskolas izglītības iestādē X jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu grupiņā ir 15 audzēkņi, no kuriem, 8 bērni tiek atlasīti pedagoģiskajam vērojumam. Grupā strādā pedagoģiski sagatavota audzinātāja un skolotāja palīgi. Bērni ikdienā rotaļājas, atrod sev vēlamās rotaļlietas, sadarbojas ar pieaugušajiem, izrāda interesi par vienaudžiem.

Neatņemama sastāvdaļa ir arī **adaptācijai**- pielāgošanās jaunai situācijai, prasībām noteiktiem apstākļiem, kas nepārtraukti mainās (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*, 2000,8).

Pētījumā piedalās 8 bērni (5 meitenes, 3 zēni), vecumā no 1,5- 3 gadus veci. Bērniem grupa ir iekārtota atbilstoši vecuma grupai un bērnu vajadzībām, interesēm. Bērniem grupā ir interešu

centri, kā valodas, matemātikas, dabas, sociāli pilsoniskā, mākslas un konstruēšanas interešu centri. Šajos interešu centros bērni darbojas atbilstoši savām interesēm, spējām, vēlmēm. Tiek piedāvāts viss viņu radošajai darbībai.

Pirmsskolas vecums ir ļoti svarīgs laiks bērna personības attīstībā, jo notiek būtiskas pārmaiņas gan bērna prāta un jūtu pasaulē, gan bērna fiziskajā ķermenī. Katram bērnam ir savs individuālais attīstības temps, kas atkarīgs gan no ģenētiskiem un funkcionāliem attīstības faktoriem, gan vides, gan sociālās pieredzes.

Lai novērotu bērnus un veicinātu runas attīstību, darba autore piedāvās īsus literāros tekstus, dažādas rotaļas (kustību rotaļas, pirkstu rotaļas, celtniecības rotaļas, lomu, teatrālās rotaļas), daudzveidīgus uzdevumus un atbalstošus mācību līdzekļus – spēles, konstruēšanas materiālus, rotaļlietas, attēlus, literāros tekstus, skaitāmpantus kustību un pirkstu rotaļām. Pētījuma sākumā bērnu rotaļu darbība tiek novērtēti sākotnēji izvirzītajiem kritērijiem. Pārskats par sasniegtajiem rezultātiem sniegts 1.tabulā.

Skolotāja mācību procesu vērojusi ilgstošā laika periodā, rīta apļos, rotaļās, rotaļnodarbībās, dienas nodarbību laikā, brīvā laika nodarbībās, pastaigu laikā.

Tabulā un tālāk tekstā **bērnu vārdi tiek mainīti**, kā arī netiek izmantotas fotogrāfijas ar tur redzamām bērnu sejām.

Lai precīzāk varētu izprast bērna runas attīstību sākumā, darba autore veica nelielu raksturojumu izvēlētajiem bērniem.

Elza 2 gadi un 3 mēneši. Ir viena no grupas līderēm. Ļoti patīk būt uzmanības centrā. Labprāt iesaistās rīta aplī un saprot skolotāja sacīto. Ir aktīva. Runa ir attīstījusies atbilstoši vecumam, ir vārdu krājums. Labprāt klausās literāros darbus, ir vēlme atbildēt, māc noteikt, parādīt pēc dzirdētā, piemēram, dzīvniekus, dažādus priekšmetus. Ir aktīva rotaļās, bet ja nav pirmā, apvairojas. Pirkstu un kustību rotaļās iesaistās labprāt. Cenšas skaitīt līdzī un atkārtot īsus dzejolišus, skaitāmpantus. Ir sava kompānija ar ko grupiņā visvairāk spēlējas.

Emīlija ir 2 gadu un 1 mēnešus veca meitene. Viņa ir pastāvīga. Pati prot izvēlēties ar ko spēlēties. Ļoti labi attīstīta valodiņa jau uzsākot gaitas bērnu dārzā. Ir ļoti patstāvīga, nodarbībās atsaucīga, izprot prasīto un labprāt ar prieku iesaistās rotaļās. Ir interese par cipariem un burtiem, bieži saka, ka viņas burts ir "E". Prot atbildēt uz jautājumu, *kā tevi sauc*. Rīta aplī reizēm ir atturīga, atkarīgs no garastāvokļa. Bet nodarbībās izprot prasīto, ir aktīva. Ļoti patīk dziedāt, ātri iemācas īsas dziesmas, īsus dzejoļus. Mājās ļoti daudz vecāki strādā, apmeklē arī ārpus grupas privāto skolotāju.

Anna. 2 gadus un 4 mēnešus veca meitene. Ir emocionāla, brīžiem nespēj kontrolēt savas emocijas, bieži ieraudas nodarbību laikā, jo grib mammu. No rītiem izturas piesardzīgi pret grupas biedriem un pieaugušajiem. Bieži baidās pati ņemt rotaļlietas, gaida atļauju tās ņemt. Skolotājai bieži

jāmudina. Kad grupā ir iejutusies, kas pārsvarā ir dienas otrajā pusē, meitenei ļoti patīk skatīties grāmatas, patīk, ka lasa priekšā, var atbildēt uz jautājumiem: *Ko tu redzi? Kas tas tāds ir? Ko dara?* Pirkstu un kustību rotaļās rīta cēlienā ir emocionāla, bet pēcpusdienas cēlienā ir drošāka, klausās, vēlas iesaistīties, atbildēt.

Lindai ir 1 gads un 10 mēneši. Ir vērotāja, klausās. Ne vienmēr neņem pati rotaļlietas, ir vajadzīgs skolotāja pamudinājums, vajadzīgs ieinteresēt bērnu, tad labprāt pieņem sabiedroto, spēlējas un saprot prasīto un uzdoto rotaļās un spēlēs. Nav īsti attīstīta runa. Ja kaut ko jautā atbild ar “*Jā*”, “*Nē*” vai vienā vārdā, bet neskaidri. Ir ilgs adaptācijas posms. Kad grupā ir viena, nav tik emocionāla, kad bērniņi sarodas vairāk ir emocionāla, ar skolotājas palīdzību kontrolē savas emocijas. Ļoti grib klēpī, ja netiek, redz kādu citu klēpī, raud. Ļoti patīk puzzles un attēlu kartīšu spēles. Prot salikt divas vienādas kartiņas, bet neprot nosaukt tajās redzamo. Nav aktīva kustību rotaļās, pirkstu rotaļās vairāk vērotāja.

Gustavs 2 gadi un 5 mēneši. Nāk no divvalodīgas ģimenes. Ir vecākais bērns grupā. Nerunā, tikai izsaka skaņas- *da-da-da* vai *mmm-mm-mmm*. Nereaģē uz skolotāja teikto, neveido acu kontaktu, ja arī cenšas to darīt, tas ir nenoturīgs. Rīta aplī nepiedalās, ja arī skolotāja aicina, apsēžas blakus, bet kļūst nervozs. Nepatīk, kad dzied, tad kļūst nervozs, reizēm agresīvs. Kad paliek pēdējais, viens, jūtas komfortabli. Kopīgās rotaļās neiesaistās. Ja stādā individuāli, ir īsas un nenoturīgas rotaļas. Grupā spēlējas ar divām mantām- sarkanu mašīnu un plastmasas govi, citas mantas neņem. Kad darbojamies mākslas centrā, nepatīk, kas ir nosmērētas rokas, kļūst nervozs, sāk kliegt, slauka tās drēbēs. Nepatīk, kad lasa, skaita dzejoļus vai dzied.

Oskars ir 2 un 1 mēnešus gadus vecs zēns. Runā maz, ja runā kādus vārdus, tad ļoti klusu. Bet saprot un dara nodarbībās prasīto, patīk spēlēties, brīžam iekarst un tad Oskaru var dzirdēt. Kad darbojamies rīta aplī, ir atturīgs, taču vairāk klausās, varbūt skaitāmpanta nobeigumā cenšas veidot kustības. Kad skolotāja uzslavē, sakautrējas. Ir aktīvs, kad ir kopā ar bērniem. Patīk uzturēties konstruēšanas interešu centrā. Patīk darboties ar sīkām lietiņām, patīk šķirot pēc to pazīmēm, pielietojuma.

Ritvars ir 2 gadus un 3 mēnešus vecs zēns. Kautrīgs, ļoti kluss, bet reaģē uz skolotāja sacīto un kautrīgi skatās uz skolotāju un liekas, ka gaida atļauju vai var sākt, vai darīt kaut ko, vai arī pats šaubās, vai dara pareizi. Runā neskaidri. Patīk darboties konstruēšanas centrā, patīk darboties ar sīkām lietām. Rīta aplī vairāk vērotājs, bet nodarbību laikā cenšas iesaistīties, bet vajadzīgs skolotāja apstiprinājums iedrošinājums. Pirkstiņu rotaļās vairāk ir vērotājs, klausītājs. Smaidīgs. Kustību rotaļās ir atvērtāks, saklausa skolotāja sacīto, veic uzdevumu atbilstoši savām prasmēm. Ir tieksme siekaloties, kas apgrūtina bērna valodu.

Dace ir jaunākais bērns grupā, 1 gadu un 9 mēnešus veca. Viņa ir aktīva, labprāt ņem pati rotaļlietas, izvēlas sev tīkamās, bet prasa pieaugušo kā “*sargu*” sev blakus. Patīk ļoti dzīvoties pa

klēpi. Viena negrib rotaļāties, grib, lai pieaugušais (pedagogs vai skolotāja palīgs) ir blakus. Viņa ir viena no bērniem, kas pati izvēlas patstāvīgi ar ko darbosies. Runa salīdzinoši labi attīstīta. Reizēm atturīga rīta aplī, bet patīk pirkstiņu rotaļas un prieku sagādā kustību rotaļas. Cenšas atkārtot skaitāmpantus. Mājās daudz strādā vecāki. Patīk skatīties lasīšanas centrā žurnālus, grāmatas. Loti patīk, kas skolotāja lasa priekšā, prot atbildēt par redzēto grāmatās 2-3 vārdos.

Pirmsskolā mācību saturu bērns apgūst integrētā mācību procesā – rotaļnodarbībā visas dienas garumā, ietverot vairākās mācību jomās plānotos bērnam sasniedzamos rezultātus, šajā gadījumā autore uzsvaru liek uz valodu mācību jomā izvirzīto sasniedzamo rezultātiem, kurus plānots vērtēt noteiktā laika periodā (*Mācību satura apguves norise*, Pirmsskolas mācību programma, 15).

Veicot pētījumu, darba autore savā praktisko darbību sāks ar rīta apli. Tas ir ļoti būtisks dienas rituāls, viens no veidiem, kura laikā veidojas runas attīstība un socializācija. Katras dienas rītus sākam ar rīta apli. Tā ietvaros kopā sasveicināties, jo katru rītu mums nāk ciemos kādas ciemiņš, dziedam rīta dziesmiņu, skaitām kustību vai pirkstu rotaļu dzejoļus. Saskaitām, cik bērniņi esam sanākuši, kuru bērniņu mēs vēl varētu gaidīt, vai kurš varbūt vēl kavējas. Tā veidojot kopā būšanu, draudzību. Sarunas, jautājumi palīdz apgūt bērnu vārdus, kā arī sasveicināšanās frāzes no rītiem. Rīta aplis ir vērtīga rīta daļa, kurā bērns ne tikai klausās, izzina, vēro, bet mācās arī runāt, saprast, domāt, analizēt, atbildēt, komunicēt un socializēties.

Rīta aplis. (Skatīt 1.pielikumu).

Darba autore pētījumu sāk ar rīta cēlienu, rīta apli. Rīta aplī skolotāja sasveicinās ar bērniem un rīta dziesmiņu “Labu rītu bērni, saulīte jau logā...” (1. pielikumu.), tad kustību rotaļa “Labu rītu saulītei...”(1.pielikumu). Bērniem rīta dziesmiņa nebija sveša, jo to jau sākām mācīties mācību gada sākumā, kā arī kustību rotaļa “Labu rītu saulītei”. Tad skolotāja izdomājusi, ka, lai izprastu bērnu klausīšanas prasmi, tika veikts neliels pārsteiguma moments, kad pēkšņi nodarbības laikā kāds klauvējas, lai bērnu sejas, uzmanība tiktu vērsta uz vietu, no kuras rodas skaņa, tas ir zaķēns, kurš nākot pie mums ciemos, pazaudējis visus savus burkānus. Pēc skolotāja vērojuma, ne visu bērnu sejas tika vērsta pret skaņas avotu.

Lai izprastu, kā bērni reaģēs uz to, ka zaķēns bēdīgs, tad skolotāja stāsta, kas tam noticis, bērni klausās, tad zaķēns bērnus lūdz palīdzēt noiet garo ceļu, lai palīdzētu viņam savākt visus izkritušos burkānus. Bērniem uzdevums paņemt savu spainīti un doties pa visu grupu un meklēt, lasīt burkānus zaķim. Skolotāja pievērš uzmanību, ka zaķēns ir ļoti bēdīgs, jo ciemos atnācis ar tukšu grozu. Nākot pie mums ciemos, visi burkāni ir izkrituši no groziņa. Skolotāja aicina: *Palīdzēsim zaķītim!* Katrs paņemsim spainīti un liksim pa vienam atrastajam burkānam tajā.

Vēlreiz noskaidrojam, ka zaķis ir atnācis ciemos, bet nākot pie mums, ir izkrituši visi viņa burkāni. Skolotāja jautā, ko ņemsim palīgā?- gaida bērnu atbildes, Emīlija pirmā pieiet pie spainīšiem un saka: “”To!” Pārējie bērni nesteidzoties arī dodas paņemt spainīšus un skolotāja jautā, ko tad mēs palīdzēsīm zaķim salasīt? Dace atbild: “*Bulkānus!*”(domāts burkānus). *Hanna saraudas, bet saka, ka grib spainīti: “Arī!”*

Pēc vairākām līdzīgām šāda veida rotaļām, vērotie rezultāti tiek atspoguļoti tabulā, kurus vērtē pēc sasniedzamā rezultāta apguves līmeņiem:

Sācis apgūt (SA)- 1 punkts

Turpina apgūt (TA)- 2 punkti

Apguvis (A) – 3 punkti

Apguvis padziļināti (AP)- 4 punkti.

1.tabula. Bērna runas attīstība pētījuma sākumā

Bērnu vārdi	Ieklausās tekstā, reaģē uz to ar emocijām, darbību un valodu	Klausās un atkārto dzirdētās skaņas, vārdus	Piedalās pieaugušā organizētās aktivitātēs (ieklausās skolotāja teiktajā, atsaucas uz piedāvātajām aktivitātēm)	Pievērš uzmanību rakstiskai informācijai	Vārdos vai neverbāli pauž emocijas
Elza	3	3	3	2	2
Emīlija	3	3	3	2	2
Anna	1	2	1	2	2
Linda	1	1	1	1	1
Gustavs	1	1	1	1	1
Oskars	1	2	2	2	1
Ritvars	2	2	1	2	1
Dace	2	2	2	2	2

Analizējot iegūtos rezultātus pētījuma sākumā, darba autore secina, ka pirmais izvirzītais **kritērijs- ieklausās tekstā, reaģē uz to ar emocijām, darbību un valodu**, no tā izejot, var secināt, ka tekstā ieklausījušies un uzreiz uzmanību pievērsušas Elza, Emīlija, Dace, pārējie ir sākuši apgūt sasniedzamo rezultātu, jo viņam nepieciešams skolotāja atbalsts, apstiprinājums darbības veikšanai. Dace, Elza un Emīlija uzreiz ieklausījās tekstā, skaņās un ar emocijām reaģēja uz notiekošām darbībām. Anna, Linda, Oskars, Ritvars daļēji ieklausījās tekstā, pauda savas emocijas. Ne visi bērni darbības laikā uzreiz pievērsa uzmanību, apklusa, jo pēc signāla vēl turpina runāties vai smieties, tikai tad, kad skolotāja intonācija mainās, bērni pievērsas tekstam un reaģē uz to ar mīmiku un valodu, kustībām. Skolotāja darbība šajā nodarbībā ir pievērsta bērna uzmanību konkrētai darbībai, tad veido situāciju, kurā tiek pievērsta uzmanība skaņas avotam, šajā situācijā, - klauvēšana un skolotāja vēro bērnu rīcību situācijā, kurā bērnus iedrošina, aicina lasīt zaķim burkānus, tas ir veikt darbību kopā ar skolotāju. Skatoties augstāk redzamo tabulu, kurā 3

punktus ir ieguvušas Emīlija, Elza, bet Dace un Ritvars, kas novērtēti ar diviem punktiem (turpina apgūt), autore šādi ir novērtējusi, jo nodarbības laikā par to liecināja, ka bērni neapklusā uzreiz un nepievēršas skaņas avotam. Kad skolotāja mudināja palīdzēt zaķim salasīt burkānus, Elza, Emīlija, Dace, arī Ritvars, labprāt iesaistījās, reaģēja ar emocijām un darbību. Vērtējot pārējos bērnus, autore novērtēja ar 1 punktu, tas ir, sācis apgūt. Šādi autore novērtēja Gustavu, jo bērns nereaģēja uz skaņas avotu, savukārt, Anna, Linda bija aizrāvušies ar ko citu. Viņu uzmanību bija pievērsusi Anna, kas vilka nost savu kurpi un bērni uzreiz nepievērsās skaņas avotam, ko skolotāja radīja.

Kritērijs *-piegalās pieauguša organizētās aktivitātēs (ieklausās skolotāja teiktajā, atsaucas uz piedāvātajām aktivitātēm* skolotāja Elzu, Emīliju, Daci novērtēja ar 3 punktiem (apguvis), par to liecina, ka meitenes ieklausās skolotāja teiktajā, atsaucās uz piedāvāto aktivitāti lasīt burkānus ar prieku un izpalīdzību, kā arī Elīza puda emocijas un teica: "Viņš ir bēda." (domāts, viņš ir bēdīgs). 2 punktu vērtējumu (turpina apgūt), skolotāja novērtēja Lindu, jo šajā nodarbībā meitene piedalījās skolotāja organizētajā burkānu lasīšanā un nebija arī ļoti emocionāla, kā arī Anna, kas bieži ir emocionāla, labprāt piedalījās un palīdzēja likt spainī burkānus.

2 punkta atzīmi ieguvuši arī Ritvars un Oskars, kaut arī ne vienmēr ir aktīvi un uzreiz iesaistās, bet pēc skolotāja pamudinājuma, piemēra bērni sāka darboties varbūt nedaudz kautrīgi, bet darbojās. Gustavs ieguva 1 punkta atzīmi, jo šo procesu nedara. Nepiegalās, spēlējas tikai ar savu sarkano mašīnu, arī tad, kas skolotāja runā ar bērnu, iedrošina, bērns *dudina* pretī, acu kontaktu neveido.

Kritērijs *klausās un atkārtot dzirdētās skaņas, vārdus*, skolotāja pēc laba darba, palīdzības zaķītim, kopā ar zaķīti un bērniem, grib pamēģināt, kā tad tas zaķis leca pie mums ciemos un skolotāja kopā ar zaķi lec un saka: "Cibric-cibric!", tad bērnu uzdevums ir klausīties un mēģināt atdarināt zaķa teiktās skaņas, saklausīt un atkārtot dzirdētās skaņas. Un skolotāja aicina bērnus izmēģināt kopā ar zaķīti skaņu un to savienojumus (*cibric-cibric, ļiku-ļaku, dipu-dapu, plaukš-plaukš*). Tā tad bērni ar skolotāju un zaķi mēģina saklausīt un atkārtot dzirdētās skaņas *Cibric-cibric!* Tad, kā tad tam zaķim tās garās ausis kustējās- *ļiku-ļaku*!" Kājiņas- *dipu-dapu*, ķepiņas- *plaukš plaukš!* Vērojot, kā bērni ieklausās tekstā un kā atkārtot dzirdētās skaņas ar kustībām, bija vērojams, ka viņiem patīk atdarināt zaķa lekšanu un, piemēram, Emīlija, Oskars un Anna pat sasmējās, jo šī kustība izraisīja viņiem smieklus, jautrību, arī Lindai gribējās pamēģināt lekt kā zaķenam. Kā arī viņiem izdevās, īpaši, Emīlijai atkārtot *cibric*, kā *cibic-cibic*, Annai *ibic,ibic!*, Elzai *Cibic-cibic!* Tā, kā Emīlija, Elza, Anna arī centās atkārtot dzirdētās skaņas un savienot ar kustībām, skolotāja novērtēja ar 3 punktiem (apguvis), bet Lindu, Oskaru, Ritvaru, Daci ar 2 punktiem, jo par to liecina tas, ka piemēram Dace, var atkārtot dzirdētās skaņas, bet grūti savienot kopā ar kustībām un darbības laikā pauž savas emocijas, prieku, smieklus. Savukārt Linda, labprāt rada kustības, bet nesaprotami saka skaņas, Oskars un Ritvars cenšas izteikt skaņas, bet kustības

dara tad, kas visi tās ir izdarījuši, it kā vērojot, skatoties vispirms un tad darot. Gustavs palika ļoti nervozs, tramīgs, jo nepatīk skaļums, troksnis, tāpēc, ir 1 punkta atzīme (sācis apgūt).

Kritērijs *pievērš uzmanību rakstiskai informācijai*, skolotāja novērtējusi Elzu, Emīliju, Daci ar 3 punktiem ,jo par to liecina, ka skolotājai lasot un skatoties grāmatas, kurās ir zaķi un burkāni, meitenes atpazīst un nosauc burkānu un zaķi. Par to arī liecina tas, ka viņām patīk darboties ar grāmatām, tās šķirstīt, nosaukt vismaz 3 lietas, pazīstamus priekšmetus tajās. Savukārt Anna, Linda, Oskars un Rītvārs, ir ieguvuši 2 punktu atzīmi (turpina apgūt), jo, Linda vēro grāmatas, bet nevar nosaukt, ko tur redz, bet kad skolotāja jautā : Kur šeit vari atrast zaķi?”, meitene to var parādīt. Savukārt, Oskaram un Rītvāram vairāk patīk vērot, kā skolotāja lasa, bet ne vienmēr atrod prasīto. Anna ir emocionāla, viņa prot gan klausīties, gan nosaukt to, ko skolotāja jautā par lasīto vai stāstīto. Gustavam, kas ir viens, ir neliela interese par to, ko skolotāja rāda un stāsta grāmatā, bet ļoti ātri pazūd interese un uzmanība, meklē savu sarkano mašīnu grupā.

Kritērijs *vārdos vai neverbāli pauž emocijas*, skolotāja novērtējusi Elzu, Emīliju, Anna, Rītvārs, Oskars, Daci ar 2 punktiem (turpina apgūt), jo paar to liecina tas, ka ir jābūt uzmanīgākām , vairāk jāieklausās, jo reizēm skolotājai nākas atkārtot, līdz sadzird. Skolotājai ir jāatkārto jautājums, aicinājums vai arī nākas iedrošināt. Savukārt, Linda ir novērtēta ar 1 punktu (sākusi apgūt), jo vārdos nepauž savas emocijas, neverbāli tās pauž, bet lielāko tiesu tā ir raudāšana. Ne vienmēr ieklausās runā, sāk raudāt, ja skolotāja izmanto vārdu mamma, mājas. Skolotājai bieži jāatkārto jautājums vai iedrošinājums.

Rezultātu, kā bērni apguvuši šo sasniedzamo rezultātu pēc vairākām šāda veida nodarbībām, var aplūkot augstāk,1.tabulā. kā arī kopā ar bērniem pēc rīta nodarbībām un pēcpusdienas cēlienā pirms launaga veicam mēles un lūpu vingrinājumus. Dažus bērni apgūst arī mūzikas nodarbībās.

Mēles un lūpu vingrinājumi. (Skatīt 2.pielikumu).

Pirms veicām vingrinājumu, aicināja vispirms parādīt, kur mums ir lūpas, kur mums ir mēle, kur augšlūpai ir labā puse, kur kreisā puse. Emīlijai un Dacei mēles un lūpu vingrinājumi sagādāja jautrību un daudz smieklu, reizēm grūti koncentrēties procesam. Pirms skolotāja aicināja veikt vingrinājumu, lika bērniem iedomāties garšīgu zemeņu ievārījumu, kurš mums palicis virs lūpas. Aicina bērnus pavērt muti un ap platu mēles galu nolaižīt augšlūpu no labās uz kreiso pusi. Bet ar noteikumu, ka darbojas tikai mēle, nekustas žoklis. Emīlijai, Dacei un Elzai vingrinājums sanāca ļoti labi. Annai mēli gribējās izbāzt ārā pavisam, viņa sākumā jauca apakšlūpu ar augšlūpu. Meitene laizīja zodu, bet kas skolotāja soli pa solim paskaidro, ka mute jāper nedaudz, tad ar mēles galu no labās uz kreiso pusi.

Meitenei pēc vairākām vingrinājumu reizēm sanāca jau labāk un nākošajās reizēs mēli nebāza ārā, bet atcerējās, ka mēlei vajag aiztikt augšlūpu un ar to nolaižīt “garšīgo ievārījumu”. Savukārt, vingrinājums “Adatiņa” meitenei sanāca ļoti labi.

Visgrūtāk mēles un lūpu vingrinājumus bija veikt Ritvaram, jo siekalošanās bērnam mazliet traucēja. Pēc vairākām demonstrējuma reizēm un vingrināšanās, Ritvaram izdevās vislabāk ‘Garšīgais ievārījums’. Bērns gan mazliet siekalojās, bet centās un drošāk veica vingrinājumu. Oskaram Izdevās ļoti labi izveidot “Adatiņu”. Labi prata izveidot šauru mēlīti. Linda sākumā ieņēma vērotājas pozīciju. Kad skolotāja ar Lindu darbojās individuāli, meitenei bija nepieciešamas vairākas demonstrējuma reizes, līdz meitene savu prasmju līmenī varēja veikt “Garšīgais ievārījums” vingrinājumu. Lindai visgrūtāk gāja ar artikulācijas aparāta skolotājas piedāvātajiem vingrinājumiem. Gustavam artikulācijas aparāta vingrinājumi netika veikti. Kad skolotāja ar bērnu centās darboties individuāli, bērns nereaģēja uz skolotāja norādījumiem, neveidoja acu kontaktu, bet noreaģēja uz skolotājas demonstrējumu, kad viņa parādīja mēli. To viņš ilgi pētīja, bet viņa uzmanība uz to bija īsi vērsta.

Secinājumi.

Pētījuma autorei uzmanība ļoti jāpievērš klausīšanās prasmēm, jo tā īsti un uzreiz ieklausās skaņas avotos tikai trīs bērni. Pārējiem vēl jāapgūst šī prasme. Klausīšanās prasa koncentrēšanos, uzmanību. Vairāk pievērst uzmanību konkrētai darbībai, vairāk iedrošināt. Vairāk pievērt uzmanību dažādiem skaņas avotiem apkārtējā vidē, telpās. Atkārtoti aicināt veikt darbību kopā ar bērniem. Piedomāt pie secīguma.

2.3. Pētījuma procesa norises apraksts un analīze

Nenoliedzami, ka runas attīstību sekmē bērna spēja atdarināt dzirdēto, vēroto, runāto. Atdarināšana īpaši izpaužas radošajās rotaļās, bērnam atdarinot pieaugušos, vienaudžus (Freibergera, Dzintere, Augstkalne, 2009, 109).

Tā kā jaunie, mazie bērniņi uzsāk mācību gaitas pirmsskolas izglītības iestādē X, primārais bija **adaptācijas posms**, kas ilga visu septembra mēnesi, oktobri, daļēji arī novembri.

Adaptācija ir pielāgošanās jaunai situācijai, prasībām, noteikumiem apstākļiem. Tā ir satraucoša, jo bērnam daudz kas ir nezināms. Arī tad, ja apkārtējie apstākļi ir bērna vajadzībām pilnībā atbilstoši, nepieciešamas vairākas nedēļas, dažkārt mēneši, lai pilnībā pielāgotos jaunajiem apstākļiem jaunā, nepazīstamā vai laika gaitā izmainītā vidē ar jauniem noteikumiem. Adaptācijas laikā bērnam jāiepazīst:

- grupas un izglītības iestādes telpas, kurās bērns uzturas ikdienā;

- grupas dienas režīma nosacījumi;
- uzvedības normas un citi noteikumi, kas saistīti ar grupas inventāra izmantošanu;
- grupas skolotājs, jāzina viņa vārds.

Katrs bērns ir atšķirīgs, katram ir sava atšķirīga pieredze un zināšanas. Adaptācijas laiks katram bērnam norit atšķirīgi, arī tā ilgums ir dažāds. Taču iesaistīšanās pedagoģiskajā procesā sākumā ir emocionāli saspringts laiks ikvienam bērnam, neatkarīgi no tā, vai viņš to izrāda vai nē. Sākumā katrs bērns pārdzīvo emocionālu diskomfortu.

Darba autore savu pētījumu sāk ar decembri, kad bērni ir adaptējušies un guvuši uzticību, sadarbību ar skolotāju. Turpinājumā darba autore ir aprakstījusi rotaļu nodarbību gaitu un situācijas no savas pedagoģiskās darbības un bērnu darbības, novērojumus, pārrunas, komunikāciju ar bērniem. Darbā ir iekļauti rotaļnodarbību fragmenti, kas attiecas uz mēneša lielo ideju, sasniedzamiem rezultātiem, bērnu un skolotāja darbību. Galvenā uzmanība tiek vērsta uz klausīšanās prasmēm, darbības procesam, rezultātam.

Pētījuma sākumā svarīga ir bērnu **socializācija**- process, kurā persona apgūst sabiedrības kultūras normas, sociālo pieredzi un zināšanas, tradīcijas, vērtības, uzvedību un izturēšanos (Romenkova, 2008, 38).

Pedagoģiskajā procesā runas sekmēšanai, autore izmantos:

- īsus literāros darbus;
- skaitāmpantu;
- celtniecības rotaļas;
- pirkstiņu rotaļas;
- kustību rotaļas;

Rotaļa “Es varu uzminēt, kas tas ir!”

Pirms skolotāja auduma maišņā saliek dažādus priekšmetus, vispirms aicina bērnus nosaukt priekšmetus, ar kuriem darbosimies, to ko redz (čiekurs, plastmasas bumba, čiekurs, klucītis, zvaniņš, karote. Vairākas reizes atkārtoti, piemēram, čiekurs, lūdz to atkārtot bērnam. Aicina runāt bērnu līdzī, kad skolotāja izsaka apgūstamos vārdus. Pēc tam, skolotāja bērniem neredzot saliek auduma maišņā redzētos, nosauktos priekšmetus. Skolotāja aicina katru paņemt maišņu, aptaustīt to un mēģināt uzminēt, kas tajā slēpjas. Skolotāja jautā: “*Kas ir maišņā?*”, “*Tas ir kaut kas ciets vai mīksts?*”, “*Vai tas ir kaķis?*”, “*Ko tu savā maišņā atradi?*”, “*Vai tas ir delfīns?*” skolotāja gaida apstiprinošu vai noliedzošu atbildi no bērna, mudina, iedrošina bērnam nosaukt maišņā atrasto priekšmetu. Runā īsi, nesteidzina bērnu.

Elza un Emīlija labprāt izrādīja interesi par priekšmetiem, par to liecina, ka meitenes tos droši gribēja ņemt rokās, aptaustīt un Emīlija pat nosauca vienu no tiem priekšmetiem-karoti.

Klausījās un salīdzinoši skaidri nosauca šos priekšmetus. Skolotāja jautāja par karoti, kur redzam grupā, tad meitenes arī norādīja, ka karote attēls stāv uz runājošās sienas grupā un čiekuri ir blakus plauktā pie galda. Kā arī meitenes ieklausījās runātājā, skolotājā un pauda savas emocijas, smaidu, prieku, būt drosmīgām, aktīvām.

Anna ar interesi, bet atturīgi skatījās, kā meitenes ņem un pēta priekšmetus. Varēja manīt, ka meitene klausās, ieklausās skolotāja teiktajā, atbild ar vārdu, nosauc priekšmetu, zina arī vai tas ir mīksts vai ciets. Annas maisiņā bija bumba un skolotāja vaicāja vai bumba ir cieta, meitene atbildēja ka mīksta, jo to bumbu varēja saspiest. Skolotāja jautāja vai grupā arī ir šāda veida priekšmeti, kur tādus var atrast un meitene norādīja uz lielo bumbu.

Gustavs nereaģēja uz aicinājumu, neizrādīja interesi par procesu, bet rotaļas beigās pienāca klāt un paņēma čiekuru, kuru ilgi pētīja, taču nometa to zemē un atgriezās pie rotaļlietu plaukta, kurā stāv dzīvnieki.

Ritvars gan sākumā jutās nedroši, bet kad skolotāja viņam jautāja, kas ir viņa maisiņā, viņš to nenosauca, bet parādīja, kas ir viņa maisiņā un skolotāja, pievērsa uzmanību konkrētai lietai-čiekuram, nosauca priekšmetu un aicināja Ritvaru atkārtot vārdu čiekurs.

Dacei maisiņā bija zvaniņš. Meitene nosauca priekšmetu "Zvaniņš", skolotāja laboja viņas teikto, demonstrēja pareizu runas paraugu, sakot: "Zvaniņš!". Skolotāja jautāja, ko ar to varam darīt? Varam to pakustināt! Vai dzirdi? Zvaniņš skan dzin-dzin!". Meitene pieliek pie auss un pamēģina pakustināt zvaniņu. Viņai patika un tas izraisīja smieklus, prieku. Skolotāja aicināja atkārtot skaņas dzin-dzin, meitene mēģināja un daļēji arī sanāca nosaukt dzin- dzin.

Linda bija ļoti atturīga, ļoti daudz emociju. Skolotāja iedrošina paņemt maisiņu ar tajā esošo priekšmetu, meitene paņem un tajā ir klucītis. Jautājot: "Kas ir tavā maisiņā?", meitene nenosauc to. Kad skolotāja jautā, kāds tas ir, meitene atbild: "mmmm..". Liekas grib pateikt, bet saka skaņas mmm... . Ja jautā, vai tu vari atrast klucīti grupā, meitene atnes. No tā secinot, ka meitene pazīst priekšmetus, bet neprot tos nosaukt. Jāpiestrādā vairāk pie vārdu atkārtošanas vairākas reizes.

Oskars rotaļā labprāt piedalījās, kaut arī ir no kautrīgajiem un klusajiem bērniem. Viņam maisiņā bija čiekurs. Skolotāja aicināja Oskaru pataustīt, uzminēt, kas ir viņa maisiņā, bet atminēt varēja, kad to bija izvilcis no maisiņa. Tad skolotāja jautā: "Kas tev masiņ?, vai tā ir bumba?", "Nav?", "Kas tad tas ir?" Oskars samulst, vēro priekšmetu, bet neatbild, savukārt Emīlija, Elza un Dace, arī Anna nosauc priekšmetu čiekuru. Skolotāja atbild apstiprinoši ka tas ir čiekurs un uzslavē Oskaru par to, ka visiem to ir parādījis un draugi palīdzēja nosaukt, kas Oskaram maisiņā. Jautājot vai tas ir ciets vai mīksts, Oskars pētīja čiekuru, paglaidīja to, bet atbildi neteica. Skolotāja arī paņēma čiekuru un paglaidot to, noteica. Ka tas ir ciets, nedaudz raupjš.

Literārs teksts “Lācis”. (Skatīt 2.pielikumu).

Uzdevums atbildēt uz skolotāja jautājumiem par dzirdēto tekstu un attēlā parādīt un nosaukt skolotāja nosauktos dzīvniekus. Kā arī aktivizēt vārdu krājumā vārdus *lācis, liels, brūns, mīksts, draudzīgs, priecīgs*. Skolotāja lasa literāro tekstu. Parāda arī lielo, skaisto brūno lāci, kas līdzī paņemts. Lācis sevi iepazīstina, nosauc, ka ir liels, brūns, dzīvo mežā.

Bērnu uzdevums ir nosaukt dzīvniekus, kuri dzīvo mežā. Parādi un nosauc dzīvniekus! Skolotāja aicina bērnus sākumā parādīt pašiem tos zvērus, ko pazīst, tad skolotāja aicina parādīt, kuš ir zaķis, bet bērnam ir jāizrunā līdzī vārds vairākas reizes kopā ar skolotāju, tad bērns rāda un mēģina nosaukt zvēru. Skolotāja jautā: “Kurš dzīvnieks ir liels, brūns, draudzīgs?”

Tad skolotāja atnesa lielu attēlu, kurā bija mežs un bērniem bija jāparāda, dzīvnieks, kuru nosauks skolotāja. Skolotāja nosauc ezis, to parādīja Elza, Dace, bet Emīlija mazliet padomāja un tad parādīja.

Tad skolotāja nosauca meža cūka, aicināja Ritvaru parādīt, kur tad mežā varam atrast meža cūku, viņš nedroši nāca pie lielā attēla, taču neatrada mežā cūku, paraustīja plecus, palīdzēt atnāca Elza, parādīja un teica: “Cūks!”, skolotāja izlaboja meitenes sacīto un aicināja arī pārējos pareizi nosaukt vārdu cūka.

Gustavs skatījās un pētīja attēlu, bija tam piegājis ļoti tuvu, bet ātri no tā novērsās.

Annai skolotāja jautāja, lai parāda, kur ir lapsa, meitene parādīja uzreiz un teica: “Tuta!”, viņai gultiņā kā mīļmantiņa ir Tutas lapsa. No tā secinot, ka meitenei par dzīvnieku ir stāstīts iepriekš un viņai tas asociējas ar Tutas lapsu.

Linda atkal bija ļoti emocionāla, skolotāja mēģināja meiteni iedrošināt. Rādīja, kādi dzīvnieciņi mežā sanākuši, jautāja, kurš tev labāk patīk, meitene parādīja zaķi, bet kad skolotāja jautāja: “Kas tas ir par dzīvnieku?”, meitene neatbildēja, bailīgi skatījās uz skolotāju.

Oskars pēc skolotāja aicinājuma atrada zaķi un arī vāveri, kas koka zarā sēdēja. Taču varēja nosaukt zaķi, bet ļoti klusi un neskaidri, savukārt vāveri viņš sakautrējās nosaukt, bet kopā nosaucām, ka tā ir vāvere. Arī pārējiem bērniem skolotāja aicināja izrunāt vārdu vāvere.

Celtniecības rotaļa “Uzbūvēsim!” (skatīt 4.pielikumu).

Mērķis veidot celtnes no dažādu lielumu klučiem un aktivizēt vārdu krājumu ar vārdiem *liels, mazs, uzliec, pieliec, uz, zem, virs*, kā arī mācīties atpazīt krāsas, nosaukt tās. Kad celtniecības rotaļa apgūta pamatos, skolotāja pievieno vēl klučīšus. Tiek papildināts ar mašīnām, cilvēciņiem, kokiem, dzīvnieciņiem. No klučiem varam pagatavot celtnes, tiltus, kam var braukt pāri, cauri, iekšā, ārā. Celtnēs dzīvo arī cilvēki, tās sauc par mājām.

Rotaļas turpinājumā skolotāja paņem koka cilvēciņu, kurš lūdz viņam uzcelt māju. Skolotāj parāda, kā cels māju, bērnam lūdzot atkārtot skolotāja teikto, piemēram, skolotāja saka: “*Pirmo ņemsim dzelteno klučīti, lūk šādi*”, bērniem ir jāatkārto *dzelteno klučīti*, skolotāja pārbauda un

jautā: "Vai es paņēmi sarkano klucīti?", gaida noliedzošu atbildi un pareizās krāsas nosaukumu. Bērnām ir jānācās nosaukt katru ķieģelīša krāsa. Tad pie cilvēciņa sanāca ciemiņi, viņiem gribas apsēsties, skolotāja jautā: "Uz kā sēdēs ciemiņi? bērnam jāatbild uz krēsla. Skolotāja rāda, kā no klucīšiem veidosim krēslus un arī galdu, lai var nolikt cienastu uz tā. Kad ciemiņi aizgāja, cilvēciņam nāca miedziņš, viņš gribēja gulēt, bet nebija gultas un skolotāja jautā: "Vai uzcelsim gultu cilvēciņam, lai viņš var atpūsties pēc ciemiņiem?"

Skolotāja aicina uzcelt vēl mājas arī pārējiem koka cilvēciņiem, jo kur tad viņi dosies, uz savām mājām. Skolotāja palīdz un iedrošina, jautā: "Kurš uz cēla šo māju? No kādas krāsas klucīšiem tā celta?" esam pastaigas laikā redzējuši, ka pa ceļu brauc mašīnas, mums jāuztaisa ceļš, tilts, kur varētu braukt mašīnas.

Oskaram un Ritvaram šī rotaļa lika justies kā "zivīm ūdenī", jo arī grupā šie bērni daudz brīvajos brīžos uzturas tieši konstruēšanas centrā, kur pieejami visāda veida celtniecības materiāli.

Oskars gan ir no kautrīgajiem, taču šajā rotaļā vairāk vēlējās skolotājai parādīt, kā, piemēram, ir uzcēlis māju, ka tajā atrodas cilvēks. Kad skolotāja jautā: "Kas mājiņā iekšā?", Oskars atbild: "Es". Oskaram patika, kad skolotāja aicināja uztaisīt ceļu, pa kuru brauks mašīna, saklausīja skolotāja teikto un lieka vienu klucīti pie otra, tad pa virsu tam brauca mašīna. Skolotāja aicināja atdarināt mašīnas rūkoņu, ko bērns labprāt arī darīja. Skolotāja saka: "Brum –brum! Brummm..!", aicina arī Oskaru atkārtot. Oskars atkārtot, bet klusi.

Ritvars arī ar prieku un vēlmi darboties piedalījās celtniecības rotaļā. Ritvars izprata skolotāja norādījumus likt uz, zem, blakus, cauri. Zēnam ļoti patika celt mājas, patika rotaļāties ar cilvēciņiem un bija pirmais, kas saprata, kā veidot no klučiem krēslus pēc skolotāja demonstrējuma. Varēja manīt, ka bērnam nav sveša darbošanās ar klučiem un to dara regulāri.

Emīlija arī iesaistījās rotaļās, mācēja nosaukt vārdus *cilvēks, māja, ceļš, krēsls*. Patika un saprata skolotāja demonstrējumu, izprata uzdoto, jautājot, kur tad apsēdīsies cilvēciņam ciemiņi, meitene atbildēja uz "Pilvena'."- domāts spilvena. Skolotāja izlaboja meitenes sacīto. Aicināja vārdu nosaukt vēlreiz, izrunāt skaņas pareizi. Tad palabojā meitenes sacīto, ka cilvēciņi sēž un krēsliem, tā pat kā mēs tagad.

Dacei īpaši šī rotaļa negāja pie sirds. Meitene vēlējās vairāk uzturēties ģimenes centrā, kur var krāmēties, spēlēties ar augļiem, dārzeņiem, traukiem. Skolotāja arī nespieda, jo Dace arī īpaši daudz neuzturas pie klučiem, vairāk patīk lelles, trauki, grāmatas.

Linda, kaut arī ir emocionāla, šoreiz iesaistījās labprāt. Skolotāja aicināja meiteni paņemt dzeltenos kauliņus, ko arī viņa izdarīja (tā tad pazīst krāsas), tad skolotāja jautāja: "Kādas krāsas kauliņus mēs paņēmām?", meitene neatbildēja, rādīja ap pirktu un tad klusiņām teica "Tos.". Skolotāja aicina uzcelt māju: "Vai uzcelsim cilvēciņam māju?", meitene kļūst smaidīgāka, jo skolotāja sāka runāt maigā balsī, runāja lēnu, rādīja, palīdzēja meitenei celt māju. "paņemsim

klucīti, noliksim šādi!””, aicināja skolotāja un meitene saprata skolotāja aicinājumu un darīja pēc parauga. Kad kopīgi tika uzcelta māja, skolotāja uzslavēja Lindu un teica: “Cik skaita māja uzcelta! Droši vien cilvēciņš būs ļoti priecīgs! Vai ne?!” Meitene smaidīja un ar galvu apstiprināja, ka jā.

Gustavs atnāca uz nodarbību, bet cilāja klucīšus pa vienam, īpaši sarkanos. Ilgi pētīja, atrada arī vēl vienu, tādas pašas krāsas kluci. Lika tos, bez skolotāja aicinājuma, blakus. Kad skolotāja jautāja Gustavam, kādu klucīti tu paņēmi vai sarkano, bērns nereaģēja uz skolotāja balsi, aicinājumu atbildēt. Annai patika darboties ar klučiem, viņa arī, tāpat kā Emīlija uz Elza labprāt darbojās ar tiem, cēla mājas pēc skolotāja demonstrējuma, centās izteikt vārdus *māja, galds, krēsli, cilvēki, ceļš*.

Pirkstiņu rotaļa “Pirkstiņi”. (Skatīt 5.pielikumu).

Roku un pirkstu kustības labvēlīgi ietekmē bērna attīstību, veicina prasmi vienlaicīgi domāt par vairākām vienlaikus izpildāmām darbībām. Šo pirkstiņu rotaļu sākām apgūt līdztekus pētījuma sākumam. Mainot intonāciju, skandējot pirkstiņu rotaļu, varēja redzēt, ka bērni pētījuma procesā sāka vairāk pievērst uzmanību, kas izraisīja arī dažādas emocijas. Sākumā, kad sākām mācīties šo pirkstu rotaļu skolotāja nodemonstrēja pa vienai rindiņai mainot balss tembru, intonāciju tā pievērsot bērnu uzmanību. Skolotāja rāda katru rindiņu, lēnis saprotami, gaida bērna darbību.

Kaut arī Anna ir emocionāla meitene, viņa bija viena no tām, kurai ļoti patika šī pirkstiņu rotaļa, kas meitenei sagādāja pozitīvas emocijas. Meitene mazliet bailīgi sākumā izpildīja kustību, ka pirkstiņi *velkas kamolā*. Skolotāja tad izskaidro, ka izplešam pirkstiņus plati, tad lēnām savelkam tos dūrītē, lai izskatās kā *”kamolītis”*. Skolotāja iedrošina meiteni, vairākas reizes rāda viņai priekš, lūdz atkārtot, dod laiku izpildei. Kā arī, skolotāja lēnām un skaidri skaita pirkstiņu rotaļu, tā palīdzot arī skaitīt meitenei. Vārdiņi *Tā, tā, tā*, sanāk ļoti labi, ne tikai Annai, bet arī pārējiem, izņemot Lindu un Gustavu. Arī pārējās pirkstiņu rotaļas rindas skolotāja rāda, rāda, ja nepieciešams vairākas reizes, tad aicina parādīt bērniem.

Lindai šī rotaļa īpaši nepadevās, meitene ļoti emocionāla, arī kad skolotāja meiteni ņem individuāli, arī tad ir stīvi pirkstiņi, varbūt īsti neizprot skolotāja teikto. Savukārt vārdiņus *Tā, tā, tā* Linda var pateikt un meitenes sejā ir redzams arī smaidis. Visvieglāk un saprotamāk, meitenei sanāca *”kuš-kuš”*, kur pie lūpām jāpieliek pirkstiņš un *”atā”*, kur jāpamāj ar rociņu. Jāvingrina daudz pirkstiņi, lai tie ir elastīgāki, kustīgāki.

Gustavs aplītī atnāca, apsēdās, bet uzreiz devās uz vietu, kur stāv kastīte ar plastmasas dzīvniekiem un darbojās ar tiem, bet nepiedalījās, kad vingrinājāties pirkstiņu rotaļu. Kad Gustavu ņemu individuāli, viņš labprāt uz īsu brīdi sēdēja klēpī. Kad skolotāja rādīja viņam

pirkstiņus, viņš sāka pētīt savu plaukstu, ieliekot sev tuvu sejai. Taču kļuva atkal nervozs, kad skolotāja sāka skaitīt pirkstiņu rotaļai dzejoli.

Oskars labprāt iesaistījās, par cik, ir kautrīgs, kad skolotājas acu skatiens pievērsās viņam, zēns sakautrējās. Taču salīdzinoši, kustības centās izpildīt, īpaši kad plaukšķinājām *tā, tā, tā*. Grūtāk gāja ar pārējā teksta izrunu. Ļoti klusi un neskaidri, bet vārdi *tā, tā, tā* bija skaidri saprotami un dzirdami.

Emīlija un Elza arī labprāt iesaistījās, darbojās līdzī. Elzai īpašas emocijas sagādāja tie tad, kad bija jāparāda *Tā, tā, tā brilles uztaisa*. Vesela smieklu jūra, kurai līdzī sasmējās arī Oskars, kurš nav no tiem skaļajiem un arī Dace.

Ritvaram kustības mazliet neveiklas, bet ir redzams potenciāls, cenšas, izrāda arī emocijas. Ļoti traucē siekalošanās vārdu izrunai. Kaut arī pirkstiņu kustības likās neveiklas, bet Ritvars mēģināja, vējoja, skatījās ne tikai uz skolotāja demonstrējumu, bet arī uz savām rociņām. Skolotāja palīdzēja, demonstrēja ar bērnu arī kopā, lai justos drošāks, pārliecinātāks par sevi. Arī individuāli darbojoties ar Ritvaru, zēnam labprāt patika divatā darboties ar skolotāju, bet daudz vairāk spēja uztvert sacīto, demonstrēto. Ritvaram, tāpat kā pārējiem emocijas sagādāja uztaisīt brilles, bet, kas kuš-kuš bija jāparāda, zēns rādīja izbrīnu, tad smaidīja, arī centās atkārtot šos vārdus.

Dace šīs rotaļas sākumā bija emocionāla, raudulīga. Meitenei ļoti gribējās skolotājas klēpī, jo ir no tiem bērniem, kam ļoti vēl nepieciešams pieaugušais blakus. Kad skolotāja meiteni aicināja klēpī, tā kļuva priecīgāka un varēja kopā darboties. Kaut arī ir pati jaunākā meitene grupā, salīdzinoši ātri uztvēra informāciju. Dacei padevās labi "*podziņas aizpogāt*" (pincetes satvēriens), bet vēl jāmācās "*savilkt kamolā*". Kad bija jāattēlo mīkliņas mīcīšana, meitene atcerējās kaķīti, un teica: "*Kaķīts!*". Skolotāja arī atcerējās, ka kaķītis mīcīja mīkliņu vienā no rīta nodarbībām, no tā secinot, ka meitenei tas ir palicis spilgti atmiņā.

Kustību rotaļa "Šie mazie, mīlie zaķīši". (Skatīt 6.pielikumu).

Šo kustību deju, rotaļu mēs sākām neilgi pirms pētījuma beigām. Bērniem šī rotaļa ļoti patika, sagādāja prieku.

Par kustību rotaļas labvēlīgi ietekmē to smadzeņu daļu, kas atbild par runu. Rotaļā bērns valodu un runu apgūst kontekstā ar praktisku darbošanos. Tā tad, šajā nodarbībā bija jāatveido skolotāja demonstrētās kustības. Tā pētījuma laikā daudz runājām un darbojāmies tieši dzīvnieku tematiku, autore izvēlējās kustību rotaļu deju "Šie mazie, mīlie zaķīši". Šo rotaļu deju autore izvēlējās tāpēc, ka tajā ir iespēja atveidot dažādas dzīvnieku, putnu kustības, kas atdarinot veicina arī runu. Novērojot bērnus uzsākot šo rotaļu deju, visvairāk bērniem patika iejusties tieši zaķa lomā, jo tas asociējās mums ar iepriekš redzētām rotaļām, kur zaķēns ausis kustina ļīku-ļaku. Kad uzsākām šo rotaļu, skolotāja vispirms demonstrēja, kā ar kustībām varam parādīt, kā zaķis kustina ausis. Izstiepjām garas rokas virs galvas, tad vēzējam tā, kustību atkārtojot vairākas reizes. Tekstu

skolotāja runā skaidri un saprotami, ik pa laikam jautājot, kurš tad tās ausis kustina, Emīlija un Elza, arī Anna, ir tās, kas uzreiz ieklausās un atbild uz skolotāja jautāto. Tad skolotāja rāda, kā zaķi cilā kājiņas, bet Oskars grib lekt kā zaķis, un Ritvars līdzi. Bet skolotāja bērniem atkārtoti rāda, ka kājiņas ir jācilā lūk šādi. Skolotāja jautā, par kādu meža zvēru mēs esam vēl runājuši-tāds brūns, liels, mīksts, protams Emīlija ir pirmā, kas atcerējās Lāci. Un skolotāja rāda izstieptas rokas, pirkstus plati un groza tos. Mazliet neveiklas šīs kustības sanāca Lindai, par cik viņa nav īsti elastīga, kustīga, viņi tās sanāca mazliet neveiklas. Arī Ritvaram nebija īsti līdz galam izstieptas rociņas, vairāk pie vēdera. Skolotāja rāda kā lācis satupstas, tad pieceļas. Bērniem šis sagādāja mazu jautrību. Elza, Anna smējās ļoti. Neveikli sanāca Oskaram, kurš nokrita uz dupsi. Bet ātri iesaistījās atpakaļ procesā. Tad skolotāja rādīja spārnus, aicināja arī bērnus tos parādīt. Praktiski visi saprata, kas ir spārni, tikai Gustavam šī nodarbe nepatika, jo atkal kļuva nervozs, sāka skaļi izdalīt nesaprotamas skaņas.

Tad skolotāja aicina visus salikt pirkstiņu “pincetes tvērienā”, attēlot kopā, kā tad tie putniņi knābā. Rāda ar plaukstu pie pieres, aicina arī bērniņus parādīt, kā tad mēs skatīsimies? Skatāmies tālu, tālu. Un kā tad putniņi lidos? Ar ko lidos? Ar spārniņiem. Visi kopā parādam spārniņus. Kopīgi rotaļu atkārtojam vairākas reizes un pielietojam arī kā laika kavēkli pēc rociņu mazgāšanas, ja nu gadījumā mums jāgaida, kad auklīte sauks uz ēdienreizi. ‘Šī kustību rotaļa bija mazliet vieglāk mācāma, jo, par cik, kā jau minēju, daudz runājām par dzīvniekiem, arī putniem, bērniem to bija vieglāk apgūt, nekā pirkstiņu rotaļu ”Pirkstiņi”. Un tā satura ziņā balstīta uz kustībā, ne tik daudz uz pirkstiņiem, un nebija arī tik gara kā “Pirkstiņi”.

Pēc vairāk rotaļām, autore veica padziļinātu izpēti pēdējai rotaļai, lai varētu salīdzināt ar pētījuma sākumā gūtajiem rezultātiem.

Pirkstiņu rotaļa “Gliemezītis”. (Skatīt 7.pielikumu).

Mazs bērns ir atdarinātājs. Iepazīstot priekšmetu un lietu pasauli, dabas parādības un savu tuvāko apkārtni, klausoties pieaugušā runā, viņš veido savu aktīvo runu un apgūst vārdu krājumu (Golubina, 2007,224).

Šo pirkstiņu rotaļu autore izvēlējās, jo ejot pastaigas laikā, bērni ar skolotāju pamanīja gliemezīti lienam pa taciņu. Tad radās ideja un doma atnest nākošajā dienā gliemezīti uz grupiņu, uz kādu īsāku brīdi, lai gliemezītis nenobītos no savas dabiskās vides. Kā jau katru rītu mums ir kāds ciemiņš, tad šoreiz tas bija gliemezītis. Un bērnos tas raisīja lielu interesi gan apskatīt, gan aptaustīt to, gan arī ieklausījās skolotājas teiktajā. Pārrunājām, kur tad iepriekš bijām to redzējuši, un re, tas ir arī atnācis ciemos pie mums. Skolotāja ienes grupā bļodu ar lapiņām, visādiem zaļumiem un novieto to uz grīdas. Tad skolotāja aicina bērnus palūkoties: “ Kas tas tur mums paslēpies?”, gaida bērnu atbildi. Pirmā, kas atbildēja bija Elza, tad sekoja arī Anna, Dace un Emīlija. Meitenes bija ļoti priecīgas, Elza pat sāka lēkāt aiz prieka. Arī klusais Oskars bija ļoti

priecīgs un skolotāja beidzot dzird kārtīgu Oskara balsi, kurš saka: “*jedzi, jedzi! Jā!*” (*jedzi-domāts redzi*). Ciemos atnākuši 3 lieli un viens maziņš gliemezītis. Skolotāja aicina palūkoties, kā mazajam gliemezītim laukā radziņi. Apskatot, izpētot priekšmetus, lietas, iepazīstot apkārtni, bērns pamazām apgūst dzimtās valodas pamatvārdus. Darbojoties un socializējoties bērns pakāpeniski apgūst jaunu izziņu un papildina savu vārdu krājumu (Golubina, 2001, 228).

Skolotāja aicina bērnus aplūkot vienu no lielajiem gliemezīšiem, kāda skaista mājiņa, kādi divi radziņi gliemezītim, kad tas izlēdis no savas mājiņas. Skolotāja rosina bērnus klausīties tekstā par gliemezīti un mēģināt attēlot viņa mājiņu un kā viņš lēnām lien laukā no savas mājiņas. Rociņu savilkt dūrē vislabāk izdevās Elzai, Annai, Dacei un Emīlijai. Ritvars ilgi pētīja un skatījās, kā to dara pārējie, pēc skolotāja iedrošinājuma, zēns mēģināja arī pats savilkt roku dūrītē. Arī Oskaram ne uzreiz sanāca, bet, kad skolotāja paskaidroja Ritvaram, arī Oskaram sanāca. Lindiņa gan bija atturīga šai nodarbei. Tad skolotāja rāda ka no dūrītes parādās otrais un trešais pirksts. Bet pirms tam, skolotāja izpleš plauktu, parāda pirmo, otro, trešo, ceturto, piekto pirkstiņu un norāda uz otro un trešo, uzverot, ka tie ir “radziņi”. Tad skolotāja aicina bērnus savilkt dūrītē rociņu un pamēģināt kā mums sanāks parādīt otro un trešo pirkstiņu-“radziņus”. Šo, kopā ar bērniem atkārtotam vairākas reizes, jo otro un trešo pirkstiņu varēja Anna, Elza un Emīlija parādīt, pārējiem sanāca ne tik labi. Kad pārējiem sanāca jau labāk, skolotāja rādīja tālāk, kad gliemezītim radziņi laukā, tas tos kustina un rāda, kā tad tos radziņus tas gliemezītis kustina. Bērniem šis likās viegli un sagādāja smieklus un prieku. Īpaši sasmējās Elza un Oskars. Tad tekstam skatot, skolotāja aicina lēnām pirkstiņus vilkt atpakaļ dūrītē. Tas ne visiem bija vienkārši, bet pēc skolotājas iedrošinājuma sanāca arī Lindai, kura gan sākumā bija vērotāja, bet beigās pievienojās un centās atdarināt pirkstiņu kustības.

Rotaļa “Sameklē zaķēnu!” (Skatīt 8.pielikumu).

Skolotāja pēc B. Brices pirkstiņu rotaļas “Zaķēni draiskojas!”, paslēpj zaķēnu un aicina bērnus to sameklēt. Skolotāja pievienojas meklējumos. Ja bērni nevar atrast, tad skolotāja cenšas palīdzēt, stāstot apmēram, kurā vietā zaķēns noslēpies. Šī rotaļa veicina interesi, sadarbības spējas, domāšanu, iztēli, valodas attīstību Oatrasšanās vietas, gūst emocionālu gandarījumu, priecājas par atradumu.

Skolotāja rotaļu sāk ar pirkstiņu rotaļu “Zaķēni draiskojas”. Šo pirkstiņu rotaļu bijām veikuši arī iepriekš un bērniem tā bija zināma. Tā tad pirmo izvirzīto kritēriju *ieklausās tekstā, reaģē uz to ar emocijām, darbību un valodu*, 3 punktu atzīmi ieguva Elza, Emīlija, Dace, par to liecina, ka meitenes klausās tekstu, dara līdzīgu kustības vislabāk no visiem bērniem, kā arī atkārtoti skaņas- *cib-cib-ric, pik-pac-pic*, kā arī veic kustības atbilstoši saklausītajam tekstam. Savukārt Anna, Ritvars, Oskars ieguva 2 punktu atzīmi, jo dara kustības, bet līdz galam nesaklausa un neatdarina skaņas no dzirdētā tekst, jo nedaudz traucē emocijas, gribas smieties un skolotāja īsti

nesaklausa vai izrunā dzirdētās skaņas tekstā, no tā secinot, ka vēl mums ir jāmācās, jābūt uzmanīgākiem. Ritvars, kurš pirms tam arī nebija bijis grupiņā slimības dēļ, salīdzinoši labi veica kustības, tāpēc skolotāja novērtē ar 2 punktiem. Gustavs atkal kļuva ļoti nervozs, viņam nepatika, kad grupas biedri lec, kas tekstā bija jāgroza rokas un jālūkā, kas daudziem bērniem sagādāja ļoti spilgtas emocijas, skaļus smieklus, prieku. No tā secinot, Gustavam nepatīk troksnis. Arī pēcpusdienā, kad skolotāja ar Gustavu darbojas individuāli, bērns nereaģē uz skolotāja izrunātajām skaņām, tāpēc novērtē ar 1 punkta atzīmi (sācis apgūt).

Kritērijs *klausās un atkārtot dzirdētās skaņas, vārdus*, Gustavu skolotāja vērtē ar 1 punkta atzīmi, jo neatkārtot skaņas, bet reaģē uz tām emocionāli, ļoti nervozi, jo citi bērni tās izsaka ar emocijām-prieku, smiekliem. Oskaram arī tikai vienu 1pktu, jo sakautrējas, kad skolotāja pievērš acu skatienu un tikai dara kustības atbilstoši saklausītajam tekstam, traucē kautrīgums. Arī Ritvaram ir 1 punkta atzīme, jo nav bijis kādu laiku grupiņā, un šo pirkstiņu rotaļu ir sācis mācīties, kaut arī kustības dara salīdzinoši labi, bet jāmācās izrunāt dzirdētās skaņas *cib-cib-ric*, viņš izrunā *ic-ic*, bet skaņas *pik-pajk-pic*, izrunā klusi, skolotāja nevar īsti sadzirdēt, par cik bērnam ir tieksme ļoti siekaloties, tas nedaudz traucē izrunai. Lindai arī ir viena punkta atzīme, jo ir ļoti emocionāla, vairāk ir vērotāja, ja arī dara kādu kustību, tad ne līdz galam veidojot ar otrajiem un trešajiem pirkstiem zaķa ausis, viņai ir liels sasprindzinājums tieši pirkstiem, arī visam ķermenim, tāpēc ir mazliet neveiklas stīvas kustības. Annai ir 2 punktu atzīme, cenšas atkārtot dzirdētās skaņas, viņa tās izrunā ļoti klusu, kautrīgi, tāpēc skolotāja novērtē ar 2 punktu atzīmi. Dace, Emīlija, Elza ir apguvušas šo rotaļu, par to liecina tas, ka klausās un atdarina dzirdētās skaņas, kas arī ir skaidri dzirdamas un saprotamas, varbūt nedaudz traucē emocijas, bet saklausa skaņas un atkārtot tās.

Kritērijs *piepalīdz pieaugušā organizētās aktivitātēs*, skolotāja Daci, Oskaru, Annu, Emīliju, Elzu, novērtē ar 3 punktu atzīmi (apguvuši), jo bērni ieklausās skolotāja aicinājumā un konkrēto aktivitāti. Kā arī cenšas un mēģina veikt saklausītajā tekstā darbības un izteikt dzirdamās skaņas. Ritvars ir novērtēts ar 2 punktu atzīmi jo ne uzreiz pievienojas darbībai, ir nedaudz atturīgs, bet pēc skolotāja iedrošinājuma, ir atvērtāks. Gustavam un Lindai ir 1 punkta atzīme, jo Gustavs neiesaistās, savukārt Linda ir atturīga, atkarīgs no viņas garastāvokļa. Vairāk stāv mazliet nostāk no apla, vairāk vēro, skatās, maz kustās.

Kritērijs *pievērš uzmanību rakstiskai informācijai* vairāk vērtējams uz otru rotaļas daļu, kad bērniem ir pieejamas grāmatas, attēli, kuros bērni nosauc pazīstamus priekšmetus, darbības un nodarbībai ārā, kad skolotāja pievērš uzmanību rakstiskai informācijai apkārtnē, piemētam vietējam veikalam Lats, kur uzzīmēta zīle reklāmai, mēģinām arī sludinājumos atrast attēlus un mēģinām noskaidrot, pateikt, kas tie tādi redzami, tāpat arī ejot uz ēdienreizēm pievēršam skatu gaitēna sienām un vērojam, kas tur ir uzzīmēts un vai tur varam atrast zaķi, vai kādu citu zināmu

dzīvnieku vai pazīstamu priekšmetu. Dacei, Elzai, Emīlijai, Annai ir 3 punktu atzīme, jo vēro, kā arī ieklausās skolotājā un pievērš uzmanību, kad skolotāja jautā par redzamo uz sienas vai arī pastaigas laikā. Kā arī šie bērni ir tie, kam ļoti patīk, kad lasa priekšā un paši skatās grāmatas, īpaši Dace. Ritvaram un Oskaram ir 2 punkti, jo par to liecina tas, ka jābūt uzmanīgākiem, vairāk jāieklausās skolotājā, ne vienmēr var nosaukt arī redzamo, priekšmetus vai darbības, tāpēc pēc skolotāja domām, vēl turpina apgūt. Gustavam un Lindai ir viens punkts, jo abi ejot, piemēram, uz ēdienreizēm, ir ļoti emocionāli. To skolotāja saista ar telpu maiņu. Jo novērojusi, ka, īpaši, Lindai tas ir emocionāli, nekoncentrējas, raud, nespēj neko pateikt, ir grūti nomierināma.

Vārdos vai neverbāli pauž emocijas, šeit skolotāja Elzu, Annu, Dace, Emīliju, novērtē ar 3 punktu atzīmi, jo jautājot piemēram par to pašu, ko bērni redz gaitenī, Šie bērni atbild ar vāriem, piemēram, Emīlija, saka: “Tul lācis, lapa, kukainis!” (*tul* domāts tur, skolotāja labo izrunu), kā arī, reaģē ar emocijām, piemēram, Elza un Emīlija vienmēr grib atbildēt pirmās, citreiz pat lec uz augšu, lai viņas varētu sadzirdēt. Annai ir 2 punktu atzīme, jo ne vienmēr var nosaukt redzēto, reizēm šaubās. Arī pēc skolotāja iedrošinājuma baidās atbildēt, bet šķietami zina, saprot, ko prasa. Oskars un Ritvars ir novērtēti ar 1 punktu, jo Oskars maz runā un ja arī jautā, piemēram, ko tu redzi, atbild klusu un neskaidri, vai sakautrējas un neatbild nemaz, kaut arī grupā kopā ar bērniem ir dzirdama viņa balss. Ritvars ir ļoti kautrīgs, nevar nosaukt redzēto, bet kad skolotāja jautā, kur ir, piemēram, zaķis, viņš to parāda, bet smaida un kautrējas nosaukt. Gustavam arī ir viens punkts, jo nereaģē, nepauž emocijas ne verbāli ne verbāli. Skatīt tabulā pētījuma beigās iegūtos rezultātus.

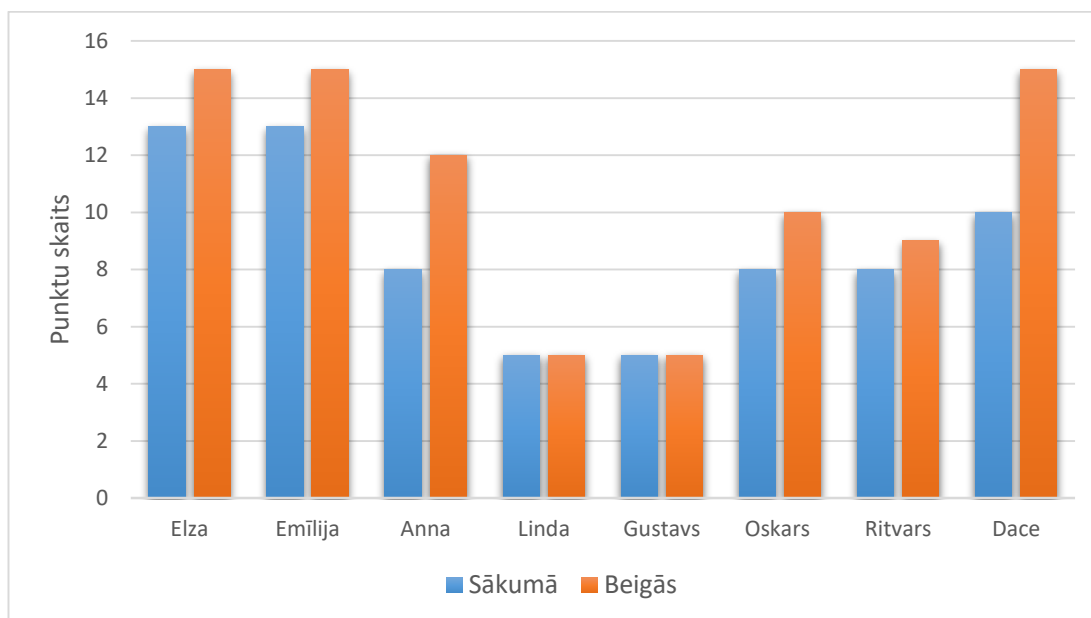
2. tabula. Pētījuma beigās iegūtie rezultāti

Bērnu vārdi	Ieklausās tekstā, reaģē uz to ar emocijām, darbību un valodu	Klausās un atkārto dzirdētās skaņas, vārdus	Piedalās pieaugušā organizētās aktivitātēs (ieklausās skolotāja teiktajā, atsaucas uz piedāvātajām aktivitātēm)	Pievērš uzmanību rakstiskai informācijai	Vārdos vai neverbāli pauž emocijas
Elza	3	3	3	3	3
Emīlija	3	3	3	3	3
Anna	2	2	3	3	2
Linda	1	1	1	1	1
Gustavs	1	1	1	1	1
Oskars	2	2	3	2	1
Ritvars	2	2	2	2	1
Dace	3	3	3	3	3

Tabulā varam redzēt, ka Elza, Emīlija ir apguvušas pirmo sasniedzamo rezultātu un ieklausās tekstā, reaģē uz to ar emocijām un darbībām, valodu. Emīlija emocionāli atsaucās uz redzēto, priecīgi teica saulīte, mākonītis un bija ieinteresēta par plaukstošo ziedīņu. Kad pedagogs

bija pāris reizes noskaitījis dzejoli, tad sāka rādīt sižetu un Elza ar Emīliju abas reaģēja ar emocijām, kā pedagogs parāda saulīti, koku, ziedu un to, kā tas plaukst un, kā mazs bērniņš var augt liels.

Lai varētu redzēt katra bērna vārdu krājuma paplašināšanos, tika izveidota diagramma (sk. 8. attēlu), ņemot vērā iegūtos rezultātus pētījuma sākumā un beigās.

8.attēls. Pētījuma sākumā un pētījuma beigās iegūtie rezultāti

Ņemot vērā pētījuma sākumā un pētījuma beigās iegūtos rezultātus, attēlā ir redzams, ka visvairāk punktus ir ieguvuši tie paši bērni, kas pētījuma sākumā. Elza un Emīlija pētījuma sākumā ir ieguvušas 13 punktus, kas pētījuma laika palielinājās līdz 15 punktiem. Elza ir sākusi vairāk pievērst uzmanību ne tikai rakstiskai informācijai, bet arī vārdos un neverbāli pauž savas emocijas. No tā saprotot, ka meitene vairāk darbojas ar attēliem, nosauc sev pazīstamus priekšmetus, darbības, taču reizēm jālabo izruna. Arī pastaigu laikā vairāk vērš uzmanību uz priekšmetiem, kuros skolotāja rosina apskatīt, aptaustīt. Elza ir vairāk sākusi ieklausīties skolotāja teiktajā, arī drošāk pauž savas emocijas neverbāli, bet tās vēl. Arī Emīlija ir ieguvusi vairāk punktus pie *kritērijiem pievērs uzmanību rakstiskai informācijai un vārdos vai neverbāli pauž savas emocijas*. Šeit darba autore pētījumā saskatīja, ka Emīlijai ir bieži jālabo vārdu izruna. Arī meitene ir aktīva un pati patstāvīgi vēro grāmatas temata ietvaros, kā arī pievērs uzmanību runājošai sienai un attēliem uz tās, nosaucot, piemēram, vārdus *zaķītis skrien*.

Anna ir palikusi drosmīgāka, jo vērojot diagrammu, meitene pētījuma sākumā ir ieguvusi tikai 8 punktus, bet pētījuma beigās 12. par to liecina tas, ka ieklausās vairāk skolotāja runātajā, cenšas vairāk izpildīt kustības darbības, kaut reizēm meitene ilgi vēro pirms dara vai saka. Arī drošāk pēta grāmatas skolotāja klātbūtnē. Ļoti patīk šķirstīt grāmatas tieši par dzīvniekiem. Arī cenšas atbildēt par to, ko redz grāmatā, piemēram, zaķi.

Lindai diezgan grūts sākums, jo ļoti emocionāla, fiziski liekas ļoti saspringusi. Bet pētījuma beigās, autore izvirzītos kritērijus atstāja 1 punkta ietvaros, jo, ja meitene ir sākusi apgūt kādas prasmes, piemēram, nosaukt grāmatā redzēto attēlu, viņa var parādīt, kas tas ir, bet vēl neprot nosaukt. Tāpēc arī skolotāja pati vairāk pievērsīs uzmanību tieši Lindas runai. Vairāk pievērsīs uzmanību konkrētai, darbībai, priekšmetam. Vairāk iedrošinās bērnu, jo jūt, ka meitene ir nedroša, mazliet bailīga.

Gustavam, tāpat kā Lindai rezultāti nemainīgi. Īsti nav saprotams, kāpēc bērnam ir šāda veida reakcija. Bērns kā dzird skaļāku troksni, tā kļūst nervozs, arī, kas skolotāja no rītiem dzied rīta dziesmiņu, bērns kļūst skaļš, izsaka nesaprotamas skaņas, kliegz, reizēm kļūst agresīvs. Ir veiktas pārrunas ar vecākiem, bet vecāki nepieņem skolotāja ieteikumus, aizdomas, viedokli. Visvairāk pētījuma laikā, skolotājai uzmanību pievērsa tas, ka bērns nepievēršas nekāda veida skaņas avotiem, arī trokšņiem, skolotāja balsij. Neizpilda skolotāja demonstrētās kustības arī bērnu paņemot klēpī, individuāli. Gustavs nevar ilgi nosēdēt klēpī, kļūst nervozs, sāk izteikt skaņas, kas līdzinās kliegzieniem.

Oskars drošāk ir sācis piedalīties skolotāja organizētās aktivitātēs, bet traucē kautrīgums, īpaši runā. Bērns, kad skolotāja neskatās, dara gan kustības, gan cenšas izrunāt skaņas, vārdus, bet kad skolotāja uz viņu paskatās, sakautrējas, kļūst kluss un dēļ tā skolotāja nevar pilnvērtīgi saklausīt bērna runu. Pie kritērija vārdos vai neverbāli pauž emocijas, darba autore vēl nejutās pārliecināta ielikt 2 punktu atzīmi, jo runa ir neskaidra, nepieciešams atbalsts, daudz jāstrādā ar bērnu individuāli.

Ritvars pēc slimības bija nedaudz atturīgāks, kā pirms tās. Bet salīdzinoši ar visu pētījuma procesu kopumā, zēns daļēji ir sācis aktīvi piedalīties darbībās un dažkārt vēl nepieciešams skolotāja iedrošinājums. Bērna runai traucē siekalošanās, kas bērnu nedaudz satrauc, dara neveiklāku. Runas prasmes ir ļoti jāpilnveido.

Dace salīdzinoši ļoti ir kāpusi uz augšu, ko var redzēt arī diagrammā. Ir patstāvīgāka, cenšas vairāk atdarināt skolotāja sacīto savā runas tempā patstāvīgi. Izprot norādījumus, rīkojas tiem atbilstoši, kaut gan dažreiz traucē emocijas. Patīk klausīties īsus literārus tekstus, daudz darbojas ar grāmatām, žurnāliem. Prot nosaukt grāmatā redzēto, kā arī atbild ar vārdu uz vienkāršu jautājumu par lasīto tekstu.

Darba autore pētījuma beigās nenovērtēja nevienu bērnu ar 4 punktu atzīmi (apguvis padziļināti), jo pilnībā nav apgūti izvirzītie kritēriji, tie nav noturīgi, vēl jāmacās pamatot sava darbība, izvēle. Pietrūkst secīguma, gribas steigties.

Secinājumi.

Salīdzinot iegūtos datus pētījuma beigās autore secina, ka seši bērni no astoņiem, ir vērojama izaugsme runas prasmēs. Īpaši tā vērojama Dacei, karas rezultāts paaugstinājies no 10 līdz 15

punktiem. Emīlijai ir vērojama skaņu *L* un *R* mija. To pētījuma laikā labojām, labosim arī turpmākajās nodarbībās, kā arī ieteiksim vecākiem logopēda apmeklējumu. Tāpat, pētījuma autore centās un laboja arī citu bērnu izrunu vārdo, tos izrunājot skaidri, saprotami. Nesteidzinot bērnu, lūdza tos bērniem atkārtot. Nemainīgi rādītāji palikuši Lindai un Gustavam. Lindai traucē emocijas, ilgais adaptācijas posms grupā. Gustavam, savukārt neieciešama īpaša uzmanība, individuāla pieeja. Nepieciešama vecāku sapratne, izpratne, ka bērniņam ir daudz jāpalīdz, lai veidotos viņa valoda un, lai viņš varētu socializēties grupā. Arī Ritvaram un Oskaram ir rādītāji uzlabojušies. Zēni ir kļuvuši drošāki, atvērtāki, vairāk ir iesaistījušies rotaļās. Pēc vairākām šāda veida līdzīgām rotaļām, nodarbībām autore secina, ka hipotēze ir apstiprinājusies, ko pierāda darbā izmantotās rotaļnodarbības, īsi literāri teksti, rotaļas jauno vārdu aktivizēšanai un iegūtie rezultāti pētījuma beigās.

Secinājumi

1. Bērna runas attīstībai pats svarīgākais ir saskare ar pieaugušo, jo bērns valodu apgūst saskaroties ar pieaugušo runu, kā arī pētot, izzinot dažādus priekšmetus, vērojot objektus telpās un ārpus tām, rotaļājoties, praktiski darbojoties dažādās jomās;
2. Mērķtiecīgi organizētas un vadītas nodarbības, kas iekļauj literāro tekstu klausīšanos, praktisku darbošanos, rotaļāšanos sekmē runas un valodas attīstību;
3. Praktiski darbojoties, bērns pakāpeniski apgūst jaunu izziņu un papildina vārdu krājumu;
4. Organizējot rotaļas jebkurā vecumposmā, ir labi jāizzina attiecīgā vecumposma attīstības īpatnības.
5. Rotaļāšanās laikā, pedagogam vienmēr ir jānosauc priekšmets, darbība un to darbību secība;
6. Veicot jebkuru rotaļu, svarīga ir uzskate, tāpēc rotaļas noteikumi ir jāizstāsta skaidri un saprotami kopā ar skolotāja demonstrējumu. Ieteicams vairākas reizes, tad kopā ar bērniem, ja nepieciešams, tad individuāli;
7. Rotaļu laikā un arī pilnvērtīgai valodas un runas attīstībai, ir svarīgi regulāri sarunāties ar bērnu, vaicāt, saņemt atbildes, bet nesteidzināt. Dot laiku atbildei, ja nepieciešams, labot bērna izrunu pareizi;
8. Bērna runas pareizu attīstību lielā mērā nosaka gramatiski pareiza un bagāta pieaugušā runa;
9. Katra bērna valoda attīstās individuāli. Bērna svarīgs ir rotaļas process, ne tā rezultāts. Bērns rotaļājoties netieši mācās. Rotaļa paaugstina bērna darbošanās vēlmi un aktivitāti, palīdz attīstīties gan intelektuāli, gan emocionāli, kas vienlaicīgi sekmē bērna sociāli emocionālo, fizisko, prāta un kreatīvo attīstību.
10. Sarunas un kopīgas rotaļas ar pieaugušajiem ir galvenais veids, kādā zīdaiņi un mazi bērni iegūst zināšanas un apgūst valodu. Lai gan bērniem ir ļoti nepieciešams iemācīties rotaļāties patstāvīgi, tomēr viņi iegūst vairāk, ja laiku pavadīs kopā ar pieaugušo, kurš atbalsta un sekmē viņu aktivitātes;
11. Mūsdienu dzīvespriecīgā un apķērīgā bērna prieku rada cilvēki, vide un īpaši rotaļa (Špona, Jermolajeva, 2015, 13).

Ieteikumi bērnu runas aktivizēšanai

1. Ļoti būtiska ir bērna personiskā izziņa pirmajos dzīves gados, kam liela nozīme ir pieaugušā sadarbībai, saskarsmei ar bērnu;
2. Ņemt vērā bērna vajadzības, intereses, attīstības līmeni, vidi, kurā viņš dzīvo;
3. Aktualizējot bērna runas attīstību, ir jāievēro bērna izziņas procesi- atmiņa, domāšana, uztvere, uzmanība, iztēle, kā arī sadarbības prasme ar pieaugušu un pats svarīgākais bērna vecumposms;
4. Svarīgi ir runāt ar bērnu par to, ko viņš dara, ko redz, kam pievērš uzmanību, ko viņš dzird;
5. Kopīgi darboties, novērtēt savu bērnu, uzslavēt un svarīgi regulāri darboties ar bērnu;
6. Svarīgi padomāt par savu valodu, savu mīmiku, žestiem un balss tembru;
7. Rosināt un sekmēt bērna valodniecisko darbību, attīstīt viņa iztēli, domāšanu, atrast daudzveidīgs veidus viņa darbībām, kas rosina izzināt, domāt, darīt, runāt;
8. Vecākiem jāsekmē bērna attīstība, jāpalīdz bērnam iegūt pamatzināšanas, pamatprasmes, lai rosinātu viņa individuālo izaugsmi;
9. Necensties darīt bērna vietā, jo tad veidojas bērņā nedrošība;
10. Pedagogam dienas laikā ieteicams organizēt rotaļas un darbības, kas novērš uzmanību no negatīvā pārdzīvojuma bērnam adaptācijas posmā.

Izmantotā literatūra un citi informācijas avoti

1. Aitken, Stuart C. (2001) . Global crises of childhood: Rights, justice and the unchildlike. *Area*, 33 (2), 119- 127.;
2. Albrehta, Dz. (2001). *Didaktika*. Izdevniecība RaKa;
3. Avotiņa, L.(2018), Sajūtu un motorikas attīstība. Kādēļ jāveicina kustības un pirkstiņi jāvingrina jau pirmsskolā?. *Elektroniskais žurnāls pirmsskolas un skolas vecuma bērniem "Vecākiem"*. 2018.gada 12. novembris, Nr.19 (120),2-3.lpp).
4. Bāra, A. (2016, 2017). *Runā ar mani māmiņ!*. Literārā apdare, mākslinieciskais noformējums, izdevums, Apgāds Zvaigzne ABC;
5. *Bērns mācās rotaļājoties. Pirmsskola. Skola2030.* (2020); Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/berns-macas-rotalajoties> ;
6. Boulbijs, Dž. (1998). *Drošais pamats*. Rīga: Rasa ABC
7. Brice, B. (2010). *Tipu tapu dziesmiņa. Attīstošās rotaļas bērniem no 2 līdz 3 gadiem*. RaKa,
8. Brice, B. (2016). *Pirkstiņu rotaļas*. 2. papildinātais izdevums. Rīga: RaKa;
9. Brice, B. (2017). *Visi desmit spēlējas. Pikstiņpanti un skandējamās rotaļas bērna vingrināšanai un iepriecināšanai*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC
10. Brūnā LASĀM-DARĀM grāmatiņa. *Krāsaini krikumi*. (2013). Apgāds Zvaigzne ABC, SIA;
11. Dzintere D., Boša R. (1997). *Rotaļspēles*. Rīga: Mācību apgāds NT.
12. Dzintere, D., Stangaine I., (2007). *Rotaļa- bērna dzīvesveids*. Izdevniecība RAKA;
13. Dzintere, D., Stangaine, I., (2007). *Rotaļa- bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Izdevniecība RaKa;
14. Dzintere, D.. (2000). *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga; SIA Izglītības soļi,
15. Freiberga, I, Dzintere, D., Augstkalne, D. (2009). *Bērna valoda jaunradē un rotaļās*. Rīga: SIA Izglītības soļi;
16. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības soļi.
17. *Ideju krātuve pirmsskolai 1. Rotaļnodarbības 2-5 gadus veciem bērniem*. (2013). Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC;
18. *Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. (2005).. Izdevniecība Avots;
19. Jurgena, I. (2002). *Vispārīgā pedagogija*. SIA Izglītības soļi;
20. Kaņepēja,R..(2012). *Gatavība skolai. Ceļā uz skolu*. Rīga: Zvaigzne ABC;
21. Kaņepāja, R..(2012). *Pedagoģiskais process pirmsskolā un tā plānošana. Ceļā uz skolu*. Rīga: Zvaigzne ABC, 22.lpp.;

22. Kopeloviča, A., Žukovs, L. (2000). *Didaktika*. Izdevniecība RaKa;
23. Lieģeniece, D. (1992). *Bērns pasaulē, pasaule bērņā*. Rīga: izdevniecība Zvaigzne;
24. Lieģeniece, D. (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Izdevniecība RaKa;
25. Lūse, J., Miltiņa, I., Tūbele, S. (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga, RaKa;
26. *Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni*. Pirmsskolas mācību programma. (2018); Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/10> ;
27. *Mācību satura pieejas plānošana. Metodiskie ieteikumi pirmsskolas skolotājiem*. (2020); Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/87>
28. *Metodiskie ieteikumi. Pirmsskolas mācību programmas īstenošanai*. (2016).VISOC (Valsts izglītības satura centrs); Pieejams: https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_is_t.pdf
29. Miltiņa, I. (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. Izdevniecība RaKa;
30. Narnicka, S., Fjodorova, O.. (2010,2013). *1-3 gadus vecu bērnu valodas attīstība*. Ideju krātuve pirmsskolai 1..Rīga; Zvaigzne ABC, 10-15.lpp.;
31. Ņikiforovs, O. (2007). *Psiholoģija pedagogam*. Rīga: SIA Izglītības soļi;
32. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. (2000). Rīga: Zvaigzne ABC;
33. Piaget, J. (1968). *Six Psychological Studies*. New York: Vintage Books. 170p.;
34. *Pirmsskola. Mācību satura pieejas maiņa pirmsskolā. Skola2030*. (2019); Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/skolotajiem/izglitibas-pakapes/pirmsskola> ;
35. *Psiholoģijas vārdnīca*. (1999). Rīga: Apgāds SIA Mācību grāmata;
36. Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Izdevniecība RAKA;
37. Randoha, A.(2010). *Pirmsskolas vecuma bērnu attīstības raksturojums*. Ideju krātuve pirmsskolai 1.. Rīga: Zvaigzne ABC, 5-9.lpp.;
38. Riņķis, J. (2007). *Intelektuālo spēju attīstīšana*. Rīga: Izdevniecība RAKA;
39. Romenkova, V. (2008). *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Rīga: Izdevniecība: BJC Rīgas skolēnu pils;
40. Skiba, B., Deitsa, Dž, S. (2001). *Mācīšanās nodarbības zīdaiņiem un maziem bērniem*. Izglītības iniciatīvu centrs;
41. *Skola2030, Mācību pieejā-rotāļnodarbības dienas garumā, Pirmsskola, Skola2030*. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/skolotajiem/izglitibas-pakapes/pirmsskola>;
42. Stangaine, I. (2015). *Bērņa dzīvesdarbība rotaļā. Bērns sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: Izdevniecība RaKa, 27-28.lpp.;

43. Stangaine, I. (2011) Pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstība rotaļās un spēlēs *TAGAD Zinātniski metodiskais izdevums*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 39. - 44. lpp (ISSN 1407-6284);
44. Stangaine, I., (2014) *Pirmsskolas vecuma bērnu dialogrunas attīstība rotaļās. Disertācija, Rīga: RPIVA*
45. Studente, A., Dzintere, D., Hibnere, V., Jākobsone, I., Kārklīņa, V., Laizāne, S., Matule, G., Salputra, A., (1988). *Ģimenē aug bērns*. Rīga: izdevniecība Zvaigzne
46. Svence, G. (2020). *Psiholoģija jaunajam skolotājam. Skolotāju izglītības joma: Izglītības psiholoģija*. Rīga: Latvijas Universitāte. Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte.
47. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC;
48. Špona, A. (2001). *Audzināšanas teorija un prakse*. Rīga: Izdevniecība RaKa;
49. Špona, A., Jermolajeva, J..(2015). *Bērns. Bērība. Sasniegumu pētīšana. Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: izdevniecība RaKa, 8-23.lpp;
50. *Valodu mācību joma. Mācību līdzeklis pirmsskolas mācību programmas īstenošanai. Skola2030.(2018)*; Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/86>;
51. Vorobjovs, A. (1996). *Psiholoģijas pamati*. Rīga: izdevniecība Mācību apgāds;
52. Vorobjovs, A., (2000). *Vispārīgā psiholoģija*. Rīga SIA Izglītības soļi;
53. Zelmenis, V. (2000). *Pedagoģijas pamati*. Rīga Izdevniecība RaKa.
54. Фребель, Ф. (2005). Будем жить с детьми. Экзеринбург: У - Фактория., 248 с.;
55. Хейзинга, Й. (1992) Homo Ludens / Человек играющий б тени завтрашнего дня. Москва: Прогресс, Прогресс-Академия, 464 с.;
56. Эльконин, Д. Б. (1999) Психология игры. Москва.: ВЛАДОС, 358.с.;

Pielikumi

Rīta dziesmiņa un kustību rotaļa

“Labu rītu bērni...”

“Labu rītu bērni,
Saulīte jau logā x2,
Silda, silda, silda, silda,
Silda visus mūs x2,
Labrīt! ☺

Kustību rotaļa, lai visi kopā sasveicinātos un priekā palēktos!

“Labu rītu!”

“Labu rītu saulītei,
Labu rītu zemītei,
Labu rītu tev,
Labu rītu tev,
Labu rītu sev,
Labrīt visai pasaulei!!!” ☺

2. PIELIKUMS.

Lūpu un mēles vingrinājumi.

“Garšīgais ievārījums”

Nedaudz pavērt muti un ar platu mēles galu nolaizīt augšlūpu no labās uz kreiso pusi. Pēc tam no kreisās uz labo pusi. Darbojas tikai mēle, apakšžoklis nekustīgs (Bāra, 2016, 28).

“Adatiņa”

Izbāzt šauru mēli. Ja kustība neizdodas, mēles galu iebāž starp saspiestām lūpām (Bāra, 2016, 29).

“Zobu tīrīšana”

Atvērt muti, pasmaidīt, parādīt zobus, un ar platu mēles galu tīrīt augšējos priekšzobus no iekšpuses. Pēc tam to pašu veikt ar apakšējiem zobiem. Mēles kustības no kreisās uz labo pusi. Vingrinājumu vēlams veikt vismaz piecas reizes (Bāra, 2016, 29).

“Paslēpsim lūpas”

Stingri sakniebt lūpas starp zobiem. Tad spēcīgi (ar ”sprādzienu”) lūpas atslābināt. Gaisis izplūst ar troksni, kas palīdz skaņai (Bāra, 2016, 32).

3. PIELIKUMS.

Lācis.

Pienācis laiks iepazīties ar ļoti lielu un ļoti mīļu lāci. –Mani sauc par Ķepaini. Esmu liels, brūns un kopā ar citiem dzīvniekiem mītu mežā, - viņš saka.

Ķepainis pazīst ikvienu, kurš dzīvo mežā, jo viņš ir draudzīgs lācis. Var gan būt, ka viņš nav pats gudrākais lācis pasaulē. Taču neviens jau negaida, lai lāči būtu īpaši gudri.

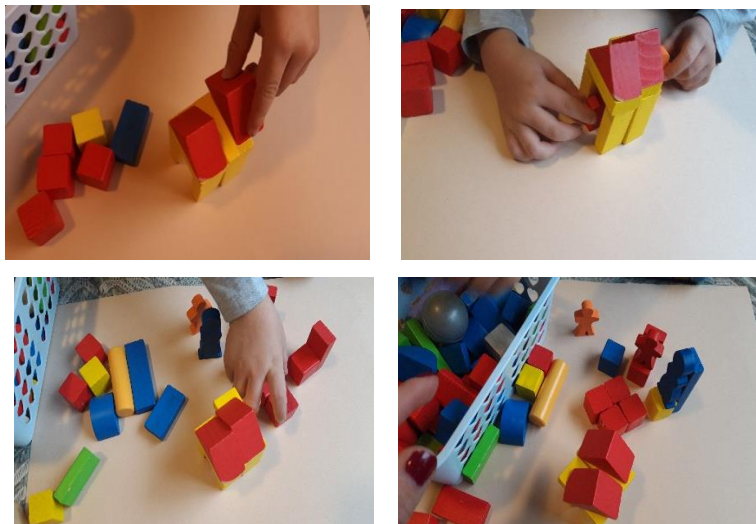
-Cik brīnišķīga diena!- domā Ķepainis, staigādams pa mežu. Saule spīd. Putni dzied. Puķes uzsmaida lācim, kad viņš iet garām.

Ķepainim patīk doties pastaigā-pat tad, kad līst. Vai zināji. Ka lāči neraizējas par to, ka samīrkst? Viņi tikai sparīgi nopurinās, un ūdens šaltis šļācas no viņu kažoka kā lietusgāzes laikā. Ūdens lāčiem sagādā prieku.

(Brūnā. Lasām-darām grāmatiņa, Krāsaini krikumi,2013, 4)

4. PIELIKUMS.

5. PIELIKUMS.

Pirkstiņu rotaļa “Pirkstiņi”

Pirkstiņi, žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, velkas kamolā;

Pirkstiņi, žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, pogas aizpogā.

Pirkstiņi, žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, zeķi ada.

Pirkstiņi, žigliņi, visi darā tā:

Tā, tā, tā mīklu mīca.

Pirkstiņi, žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā brilles uztaisa.

Pirkstiņi, žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā draugu nopaijā.

Pirkstiņi, žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, muti nomazgā.

Pirkstiņi, žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā “kuš-kuš” parāda.

Pirkstiņi, žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, “atā” parāda.

Ē. Grīva (Brice, 2016, 90).

6. PIELIKUMS.

Kustību rotaļa “Šie mazie, mīlie zaķīši”

Šie mazie, mīlie zaķīši ir ļoti priecīgi, 2x

Tie pakustina austiņas un cilā kājiņas. 2x

Šie mazie mīlie lācīši, ir ļoti priecīgi, 2x

Tie satupstas un pieceļas, un riņķi apgriežas. 2x

Šie mazie mīlie putniņi, ir ļoti priecīgi, 2x

Tie paknābā un paskatās, un projām aizlaižas. 2x

(Tautas mūzika)

7. PIELIKUMS.

Pirkstiņu rotaļa “Gliemezītis”

Gliemezīti, laukā nāc,

-Labā roka savilkta dūrē

Savus ragus rādīt sāk!

-Lēnām no dūres “parādās” otrais un trešais pirksts

Ja tos skaitīt ļausi,

-Kustina pirkstus kā gliemezim radziņus.

Dosim medus rausi!

-Tekstam skanot, pirkstus atkal paslēpj dūrē.

(Vācu bērnu skaitāmpants) (Brice, 2016, 40).

8. PIELIKUMS.

“Zaķeni draiskojas”

Zaķu bērni-cib-cib-ric,

-Ar abu roku otrajiem un trešajiem pirkstiem

Meža mālā draiskojas.

- izveido zaķu ausis. Groza abas rokas- “zaķi lēkā”.

Pēkšņi lietutiņš- pik pak-pic,

-Paceļ rokas un virza no augšas uz leju, ātri kustinot pirkstus

Zaķu bērnu paslēpjas.

- Rokas paslēpj aiz muguras padusēs

Daži piemēri no rotaļām grupas telpās, pastaigu laikā.

- Rotaļās ar kastaņiem, kur ar karoti kastanītis jāieceļ spainī-attīsta runu, domāšanu, iztēli;
- Attēlu kartiņu spēle “Atrodi tādu pašu!”, nosauksim, kā sauc! Attīsta- sīko motoriku, iztēli, atmiņu, domāšanu, runu;
- “Pabarosim Lācīti!” – attīsta runu, domāšanu, atmiņu, iztēli;
- “Veidosim torni!”- attīsta uzmanību, sīko motoriku, veido izpratni par priekšmetu skaitu;
- Saliksīm pudelē kastaņus, pupas! Attīsta- sīko motoriku, uzmanību, domāšanu;
- Grāmatu “Lasīšana”- attīsta uzmanību, atmiņu, runu un domāšanu, piemēram, grāmatā attēls: zaķis grauž burkānu, zaķis lec, lācis ēd medu, un citi;
- “Šķirojam kastaņus un čiekurus!” Attīsta- sīko motoriku, uzmanību, atmiņu, domāšanu;

Bakalaura darbs ” **1,5-3 gadus vecu bērnu runas aktivizēšana pedagoģiskajā procesā-rotāļās**”
, izstrādāts Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: _____
(*Ilona Stricka*)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba zinātniskais vadītājs/a: Dr. paed. Inga Stangaine _____ 2021. gada rudens
semestris

(*zinātniskais grāds, vārds, uzvārds*)

ŠIS DARBS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA
ZĪMOGU.